

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

PUL SİYASƏTİ İCMALI 2023

Yanvar - İyun

2023
№2

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
I. Qlobal iqtisadi mühit	4
1.1. Dünya iqtisadiyyatında meyllər	4
1.2. Qlobal əmtəə bazarları	9
1.3. Qlobal maliyyə bazarları	13
II. Daxili makroiqtisadi şərait	17
2.1. Xarici sektor	17
2.2. İqtisadi aktivlik	22
2.3. İnflyasiya prosesləri	30
III. Monetar şərait	34
3.1. Pul siyasəti qərarları və alətləri	34
3.2. Pul təklifi	38
3.3. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi	41
İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər	44

ABREVIATURALAR

AMB	Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
Bİİ	Biznes İnam İndeksi
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
BXİ	Birbaşa Xarici İnvestisiyalar
Qİİ	Qlobal İqtisadi İcmal
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DGK	Dövlət Gömrük Komitəsi
FAO	BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı
FES	Federal Ehtiyatlar Sistemi
İEOÖ	İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr
İEÖ	İnkişaf Etmiş Ölkələr
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
İİİ	İstehlakçı İnam İndeksi
İQİ	İstehlak Qiymətləri İndeksi
KİQİ	Kənd Təsərrüfatı Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
NEM	Nominal Effektiv Məzənnə
OPEC	Neft İxrac Edən Ölkələrin Təşkilatı
ÖİMDN	Ötən İlin Müvafiq Dövrünə Nəzərən
REM	Real Effektiv Məzənnə
RSM	Real Sektorun Monitorinqi
SİQİ	Sənaye Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
ÜTT	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı
XV	Xarici Valyuta
XDA	Xalis Daxili Aktivlər
XXA	Xalis Xarici Aktivlər

ÖN SÖZ

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı 2023-cü ilin ötən dövründə öz mandatına uyğun funksiyalarının həyata keçirilməsini təmin etmiş, ölkədə makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin qorunmasına yönəldilmiş siyasət həyata keçirmişdir. Mərkəzi Bankın fəaliyyət mühiti qlobal iqtisadi aktivliyin zəifləməsi, qlobal enerji qiymətlərinin azalması və əksər ölkələrdə həyata keçirilmiş sərt pul siyasəti ilə səciyyəvi olmuşdur.

Hesabat dövründə illik inflyasiya həm xarici, həm də daxili amillərdən təsirlənərək azalmışdır. Tərəfdaş ölkələrdə inflyasiyanın azalması, dünya əmtəə bazarlarında qiymətlərin enməsi, beynəlxalq yükdaşıma xərclərinin pandemiya əvvəlki səviyyələrə qayıtması inflyasiyaya azaldıcı təsir etmişdir. Eyni zamanda valyuta bazarında tarazlığın qorunması, manatın nominal effektiv məzənnəsinin möhkəmlənməsi, qəbul edilmiş pul siyasəti qərarları monetar şərait vasitəsilə inflyasiya təzyiqlərini azaltmışdır. Xarici mühitin əlverişli olması, ölkənin qeyri-neft ixrac potensialının yüksəlməsi valyuta bazarında tarazlığın dəstəklənməsində xüsusi rol oynamışdır.

Mərkəzi Bank antiinflyasiya xarakterli pul siyasətini və inflyasiyaya təsir imkanlarını artırmaq istiqamətində islahatlarını davam etdirmişdir. Faiz dəhlizi parametrlərinin dinamikası və pul siyasəti alətlərinin adekvat tətbiqi məcmu tələbin izafi artımını məhdudlaşdırmaqdadır. Pul bazarında əməliyyatlar üzrə orta faiz dərəcələri faiz dəhlizinin dəyişiminə reaksiya verməkdə davam etmişdir.

I. QLOBAL İQTİSADİ MÜHİT

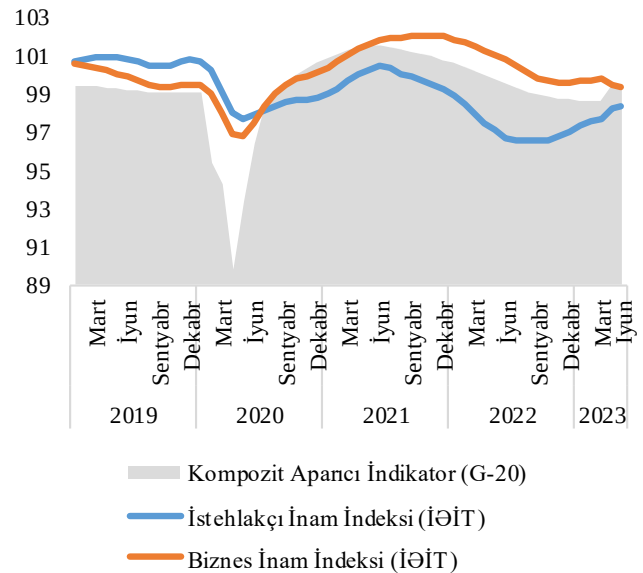
1.1. Dünya iqtisadiyyatında meyillər

2023-cü ilin I yarısı geosiyasi və geoiqtisadi münaqişələrin davam etməsi və maliyyə sektorunda qeyri-müəyyənliyin olması ilə xarakterizə olunur. Qlobal iqtisadiyyatdakı qeyri-müəyyənlik şəraiti və inflyasiya ilə mübarizə fonunda əksər ölkələrin monetar siyasətini sərtləşdirməsi iqtisadi bərpayə müxtəlif maneələr yaratmış və inflyasiyanın azalma tempi gözlənilən səviyyədə olmamışdır.

2023-cü ilin I yarısında qlobal iqtisadiyyatda aktivliyi, istehsalçılar və istehlakçıların davranışlarını xarakterizə edən göstəricilər fərqli istiqamətdə dəyişmişdir. 2023-cü ilin I yarısında İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (İƏİT) ölkələri üzrə iqtisadi aktivlik göstəricisi olan İstehlakçı İnam İndeksi (İİİ) və G-20 ölkələrinin iqtisadi aktivliyini göstərən Kompozit Aparıcı İndikator (KAİ) artmışdır. Eyni zamanda maliyyə bazarlarındakı qeyri-müəyyənlik

fonunda İƏİT ölkələri üzrə biznes sektorunda iqtisadi aktivlik göstəricisi olan Biznes İnam İndeksi (Bİİ) azalmışdır.

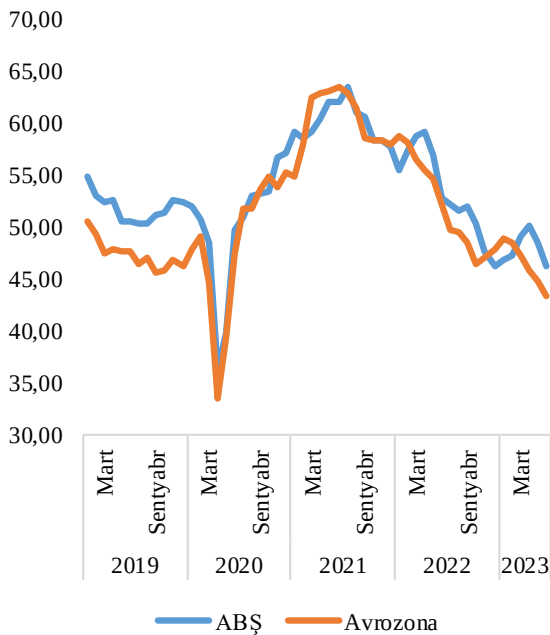
Qrafik 1. Qlobal iqtisadi aktivlik göstəriciləri

Mənbə: İƏİT

İstehsal sektorunda iqtisadi meyilləri özündə əks etdirən Satınalma Menecerləri İndeksi (PMI) cari ilin əvvəli ilə müqayisədə iyun ayında Avrozonada ABŞ-yə nəzərən daha sürətlə enmişdir. Avrozonada istehsal sektorundakı bu kəskin eniş ötən ilin oktyabrından bəri enerjinin qiyməti və təklifi ilə bağlı narahatlıqların yüksəldiyi dövrdə fabrik istehsalındakı kəskin azalma ilə izah olunur.

Qrafik 2. İstehsal sferası üzrə
Satınalma Menecerləri İndeksi

Mənbə: Markit Economics

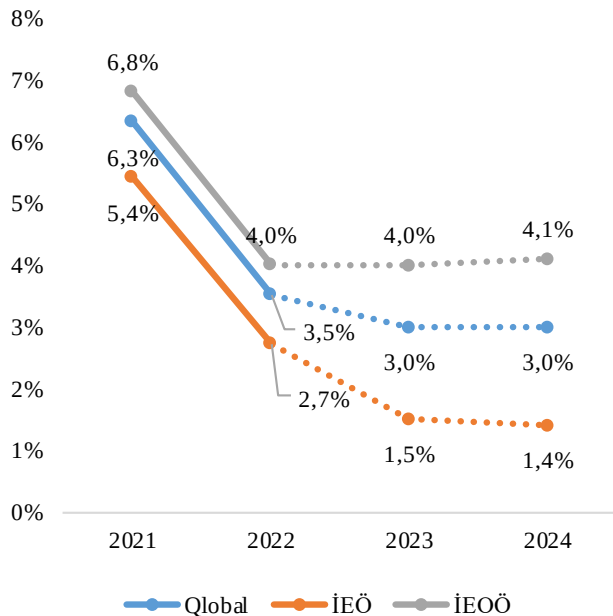
Qlobal iqtisadiyyatda baş verən proseslər beynəlxalq təşkilatların gələcəklə bağlı iqtisadi proqnozlarına təsir etmişdir. Belə ki, Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF) 2023-cü ilin iyul hesabatında cari il üzrə qlobal artımı 2023-cü ilin aprel hesabatındakı proqnozdan 0,2 f.b. yuxarı olmaqla 3% səviyyəsində proqnozlaşdırmışdır. Artımın əsas səbəbi İnkişaf Etmiş Ölkələrin iqtisadi artımındakı dəyişiklik və Avrozonada xidmət və turizm sektorunun inkişafı olmuşdur. 2024-cü il üzrə qlobal artım proqnozu isə dəyişməz

olaraq 3% səviyyəsində saxlanılmışdır. 2022-ci illə müqayisədə 2023-cü ildə qlobal artımın aşağı proqnozlaşdırılması qlobal ticarət artımının zəifləməsi və aparıcı ölkələrdə faiz dərəcələrinin artımı ilə əsaslandırılır.

BVF 2023-cü ilin iyul hesabatında İnkişaf Etmiş Ölkələr (İEO) qrupu üzrə iqtisadi artımı aprel hesabatındakına nəzərən 0,2 f.b. yuxarı olmaqla 1,5% səviyyəsində proqnozlaşdırmışdır. Yuxarıya doğru dəyişimin səbəbi İtaliyada xidmət və turizm sektorundakı güclü artım və enerji qiymətlərinin aşağı düşməsinin iqtisadi artıma inamı gücləndirməsi, Böyük Britaniyada gözləniləndən daha yüksək istehlak və investisiya ilə yanaşı Brexit-dən sonrakı qeyri-müəyyənliyin azalması olmuşdur. 2024-cü il üzrə isə iqtisadi artım proqnozunu 2023-cü ilə nəzərən daha aşağı və ötən hesabatla (2023-cü il aprel) müqayisədə dəyişməz saxlamaqla 1,4% səviyyəsində müəyyənləşdirmişdir. BVF-nin son hesabatdakı proqnozlara əsasən 2023-cü ildə İEO qrupuna daxil

olan ölkələrin 93%-də daha zəif iqtisadi artım gözlənilir.

Qrafik 3. İqtisadi artım proqnozu, %

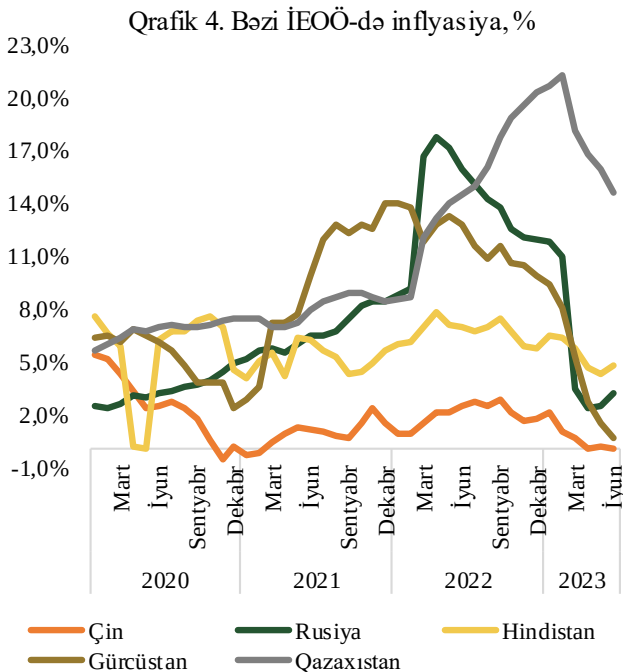
Mənbə: BVF, 2023-cü il iyul hesabatı

BVF iyul hesabatında İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr (İEOÖ) üzrə iqtisadi artımın 2023-cü ildə 4% olacağını proqnozlaşdırmışdır. Bu aprel hesabatına nəzərən 0,1 f.b yuxarıdır. 2024-cü ildə isə İEOÖ üzrə artımın 4,1% olacağı gözlənilir. Bu aprel proqnozuna nəzərən 0,1 f.b. aşağıdır. 2023-cü il üzrə proqnozların yuxarı doğru dəyişimi ilin I yarısında Rusiyada pərakəndə ticarət, tikinti, sənaye istehsalı sektorlarında aktivliyin artması, böyük həcmli fiskal

stimul və Brazilyada ilin I rübündə kənd təsərrüfatı istehsalı, xidmətlər sahəsində güclü artımla bağlıdır. İEOÖ-də regionlar üzrə iqtisadi artım proqnozu fərqli dəyişmişdir. Belə ki, 2023-cü il üzrə proqnozlar İEO Latın Amerikasısı (0,3 f.b.) və Avropa (0,6 f.b.) ölkələrində yuxarıya doğru, Orta Şərq və Mərkəzi Asiya (0,4 f.b.) və Sub-Səhra Afrikası (0,1 f.b.) ölkələrində aşağıya doğru dəyişdirilmiş, İEO Asiya ölkələrində isə sabit (5.3% səviyyəsində) saxlanılmışdır.

BVF-nin iyul hesabatında qlobal inflyasiya proqnozu aprel hesabatı ilə müqayisədə 0,2 f.b. aşağı salınaraq 2023-cü ilə 6,8% səviyyəsində (2022-ci ildə 8,7%) proqnozlaşdırılmışdır. 2024-cü ildə isə onun 0,3 f.b. artırılaraq 5,2% səviyyəsində olacağı proqnozlaşdırılmışdır. Həmçinin hesabatda ölkə qruplarının 75%-də 2023-cü il üzrə orta illik inflyasiya göstəricisinin aşağı düşəcəyinin gözləniləndiyi qeyd olunmuşdur. İnflyasiyanın aşağı düşməsinin əsas drayverinin qlobal əmtəə qiymətlərinin

azalması olacağı proqnozlaşdırılır. Bununla belə monetar sərtləşmə də inflyasiyanı azaltmaqda rol oynayacaqdır.

Mənbə: Milli Statistika İdarələri

Hesabatda baza inflyasiya göstəricisinin tədricən azalaraq 2023-cü ildə 6% (2022-ci ildə 6,5%) və 2024-cü ildə 4,7% olacağı proqnozlaşdırılır. Son hesabatda baza inflyasiya gözləntiləri aprel hesabatı ilə müqayisədə 2023-cü və 2024-cü illər üzrə müvafiq olaraq 0,3 f.b. və 0,4 f.b. yuxarıya doğru dəyişdirilmişdir. Bu da baza inflyasiyada azalmanın xüsusilə İEO qrupunda

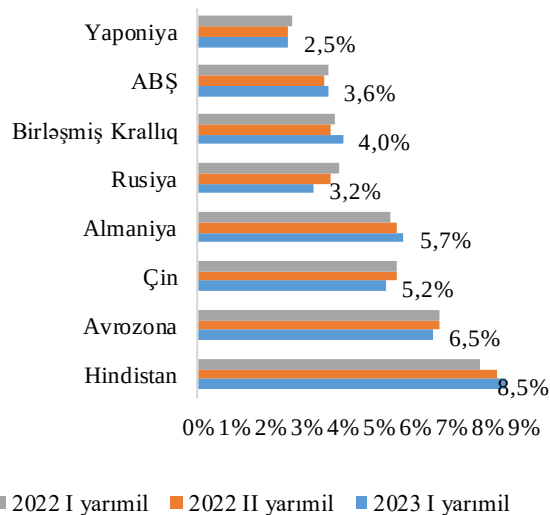
pronozlaşdırılardan daha zəif olması ilə bağlıdır. Həmçinin hesabatda ölkə qruplarının 50%-də 2023-cü ildə orta illik baza inflyasiya göstəricilərində azalma meyillərinin müşahidə edilməyəcəyi və inflyasiya hədəfi olan ölkə qruplarının 96%-də 2023-cü il üzrə inflyasiyanın təyin edilən hədəflərdən yüksək olacağı proqnozlaşdırılmışdır.

İnflyasiyanı hədəf səviyyəsinə qaytarmaq məqsədi ilə cari ilin I yarısında əksər ölkələrin mərkəzi bankları öz siyasət qərarlarını əsasən sərtləşdirmə və ya sabit saxlama istiqamətində vermişlər. Ölkələr üzrə inflyasiyanın azalması prosesinin sürətindəki fərqlər əmtəə qiymətlərində, ölkə valyutalarının məzənnələrində müxtəlif dəyişmə və ölkələr üzrə müxtəlif iqtisadi hərarətlənmə dərəcələri kimi amillərdən asılıdır. Buna görə sərtləşmə istiqamətində atılan addımlara baxmayaraq inflyasiya göstəricilərində azalma meyli istənilən səviyyədə olmamışdır.

2023-cü ilin I yarısında işsizlik səviyyəsi də ölkələr üzrə müxtəlif olmuşdur. Belə ki, cari ilin əvvəli ilə müqayisədə yarımilliyin sonuna işsizlik Birləşmiş Krallıq (4%, may), Almaniya (5,7%, iyun), Hindistan (8,5%, iyun), Yaponiya (2,5%, iyun) və ABŞ-da (3,6%, iyun) artmış, Rusiya (3,2%, may), Çin (5,2%, iyun) və Avrozonada (6,5%, may) azalmışdır.

(2019-cu il) müqayisədə 3 f.b. yuxarı olduğunu bildirir. Hesabatda İƏİT ölkələri üzrə 2023-cü ilin sonuna və 2024-cü ilə iqtisadi artımın zəif inkişaf proqnozu ilə paralel olaraq işsizlik səviyyəsində də nisbi artım proqnozlaşdırılır.

Qrafik 5. İşsizlik səviyyəsi, %

Mənbə: *Trading Economics*

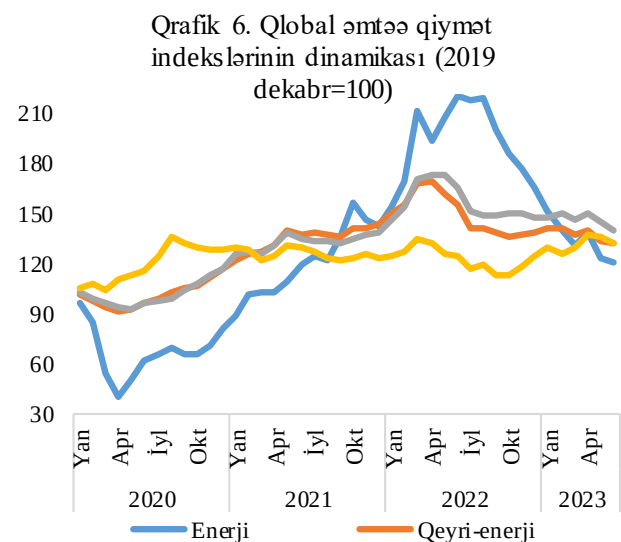
İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (İƏİT) 2023-cü il hesabatında 2023-cü ilin may ayı üzrə məşğulluq səviyyəsinin böhrandan əvvəlki illə

1.2. Qlobal əmtəə bazarları

2023-cü ilin I yarımilində qlobal iqtisadi artımın zəifləməsi, mərkəzi bankların həyata keçirdiyi sərt pul siyasəti və qış mövsümünün mülayim keçməsinin təsiriylə qlobal əmtəə bazarlarında qiymətlərin azalması müşahidə edilmişdir. Bununla belə, növbəti dövrlərdə bir sıra mənfə şokların gerçəkləşməsi ehtimalı əmtəə bazarlarının gələcəyi ilə bağlı qeyri-müəyyənliyi artırır. Geosiyasi və geoiqtisadi mühitin daha da gərginləşməsi, habelə iqlim dəyişikliyi əmtəə, xüsusilə də ərzaq və enerji qiymətlərindəki qeyri-sabitliyi artırma bilər.

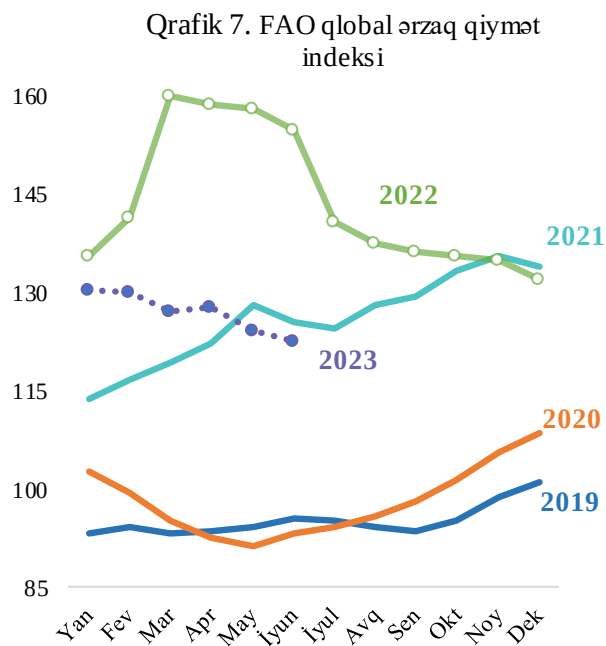
2023-cü ilin I yarımilliyində Avropada qaz ehtiyatlarının artması, qlobal iqtisadi artımın zəifləməsi, əsasən də Çin iqtisadiyyatının gözləniləndən daha zəif bərpası, habelə əksər mərkəzi banklar tərəfindən həyata keçirilən sərt pul siyasəti enerji və ərzaq qiymətlərinin azalaraq ötən ildəki pik səviyyəsindən əhəmiyyətli dərəcədə aşağı düşməsinə

səbəb olmuşdur. Bununla belə, ərzaq qiymətlərinin səviyyəsi hələ də orta göstəricilərə nəzərən yüksək olaraq qalır. Dünya Bankının (DB) əmtəə bazarları haqqında iyul hesabatına əsasən 2023-cü ilin I yarımilində ümumi əmtəə qiymət indeksi 19.1% azalmışdır. İyunda bu göstərici ötən ilin eyni dövrünə nəzərən 37.1% azalmışdır. I yarımillikdə qiymət indeksləri enerji məhsulları üzrə 26%, qeyri-enerji məhsulları üzrə 3.2%, xammal üzrə 1.1%, gübrələr üzrə 18.3%, metallar və minerallar üzrə isə 6.6% azalmışdır. Bununla yanaşı, dövr ərzində həm içkilər, həm də qiymətli metallar üzrə 9.7% qiymət artımı müşahidə edilmişdir.

Mənbə: Dünya Bankı

BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatına (FAO) görə ərzaq qiymət indeksi iyun ayında ilin əvvəlinə nəzərən 7.2% azalmışdır. Bu göstərici illik 20.9%, ötən ilin mart ayında çatdığı pik səviyyədən isə 23.4% aşağı düşmüşdür. I yarımillik ərzində ərzaq qiymət indeksinin azalmasına əsasən taxıl, bitki yağları və süd məhsullarının qiymətlərindəki azalmalar səbəb olmuşdur. Lakin ümumi meyilə zidd olaraq şəkər qiymət indeksi 2023-cü ilin mayında son on ilin maksimumuna çatmış və yarımillik ərzində 30% artmışdır.

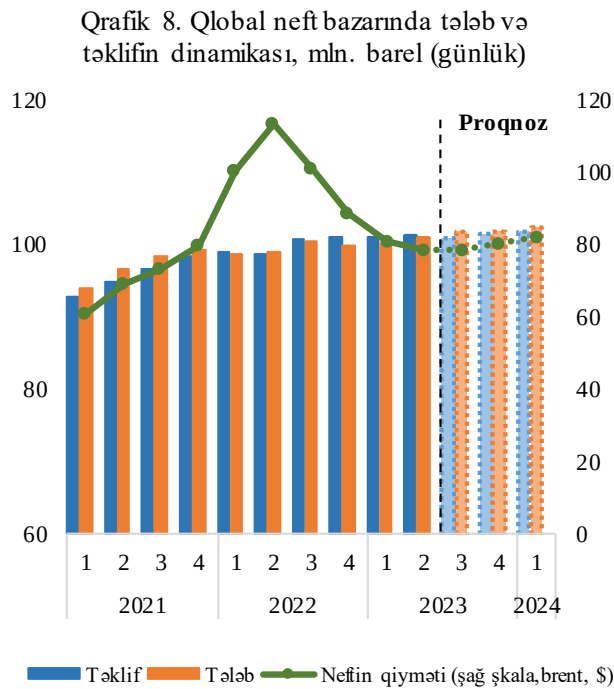

Mənbə: FAO

BVF-nin 2023-cü ilin iyul hesabatına əsasən qlobal tələbin zəifləməsi, təchizat zəncirinin böyük ölçüdə bərpasıyla çatdırılma xərcləri və müddətlərinin pandemiyadan əvvəlki səviyyələrə qayıtması əmtəə qiymətlərinin azalmasına öz töhfəsini vermişdir. Hesabatda pul siyasətinin sərtləşdirilməsinin inflyasiyanı tədricən aşağı salacağı gözləntisi qeyd edilib. Burada 2023-cü il üçün proqnozlaşdırılan inflyasiya azalmasının hərəkətverici qüvvəsi kimi beynəlxalq əmtəə qiymətlərinin aşağı düşməsi vurğulanıb. BVF qlobal ərzaq qiymətlərinin 2023-cü ildə 5.6%, neft qiymətlərinin 20.7%, qeyri-enerji qiymətlərinin isə 4.8% azalacağını proqnozlaşdırır ki, bu da başlıca olaraq qlobal iqtisadi fəallığın yavaşlamasıyla əlaqədardır.

Yarımillik ərzində ən yüksək ucuzlaşma enerji məhsulları üzrə qeydə alınmışdır. Brent markalı neftin bir barel üçün orta qiyməti 2023-cü ilin I yarımilində təqribən 79.8 ABŞ dolları olmuşdur ki, bu da 2022-ci ilin orta

qiymətindən (99.2 ABŞ dolları) 19.6% aşağıdır.

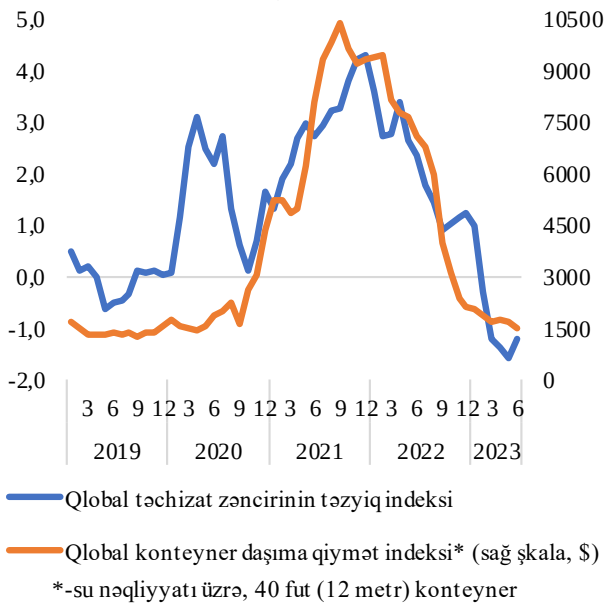
Mənbə: ABŞ Enerji İnformasiya Administrasiyası (EİA)

ABŞ Enerji İnformasiya Administrasiyası (EİA) iyul ayındakı hesabatında 2023-cü il üzrə Brent markalı neftin bir bareli üçün orta qiymətinin 79, 2024-cü ildə isə 84 ABŞ dolları olacağını (may proqnozu müvafiq olaraq 79 və 74 ABŞ dolları) proqnozlaşdırır. Növbəti ilə qiymətin yuxarıya doğru reviziyasının əsas səbəbi OPEC++ tərəfindən xam neft hasilatının azaldılmasının 2024-cü ilə qədər uzadılmasıdır. Növbəti beş rübün hər birində qlobal neft ehtiyatlarının bir

qədər azalacağı proqnozlaşdırılır ki, bunun da 2023-cü ilin sonu və 2024-cü ilin əvvəlində xam neft qiymətlərinə bir qədər artırıcı təzyiq göstərəcəyi gözlənilir. Həmçinin hesabatda 2023-cü il üzrə qlobal neft istehlakının günlük 1.8 mln.barel, istehsalının isə 1.2 mln.barel artacağı proqnozlaşdırılır. Bu da proqnozlaşdırılan dövr ərzində qlobal neft qiymətlərinə artan istiqamətdə təzyiq göstərir.

2022-ci ildə son illərin pik səviyyəsinə qalxan qaz qiymətləri əsasən Avropada qışın mülayim keçməsi səbəbiylə istehlakın orta səviyyədən aşağı düşməsi və nəticədə anbarlardakı qaz ehtiyatlarının orta səviyyədən yüksək olması ilə əlaqədar 2023-cü ilin ötən dövründə əhəmiyyətli azalmışdır. Belə ki, ilin I yarımlində Niderland TTF indeksi üzrə 1000 m³ qazın orta qiyməti ötən ilin orta göstəricisindən (1405 avro) təqribən 66% azalaraq 473 avro səviyyəsinə düşmüşdür.

Qrafik 9. Qlobal təchizat və daşıma indekslərinin dinamikası (2019-2023 iyun)

Mənbə: Nyu-York FES, Statista

Son illər ərzində ardıcıl bir neçə mənfi şokdan təsirlənən qlobal təchizat zəncirinin böyük ölçüdə bərpasıyla çatdırılma xərcləri və müddətlərinin pandemiya əvvəlki səviyyələrə qayıtması inflyasiya təzyiqlərinə azaldıcı təsir edən amillərdəndir. Nyu-York Federal Ehtiyat Sistemi tərəfindən hesablanan Qlobal Təchizat Zəncirinin Təzyiq İndeksi 2023-cü ilin I yarımiliyində ardıcıl olaraq azalaraq tarixi minimuma yaxınlaşmışdır.

Yarımillik ərzində qlobal əmtəə bazarlarında azalma meyilinə

baxmayaraq, inflyasiya hələ də əksər mərkəzi bankların hədəf səviyyəsindən yüksəkdir. Qiymətlərin gözlənilən dinamikası ilə bağlı qeyri-müəyyənlik qalmaqdadır. BVF son hesabatında əmtəə qiymətlərinə təsir ehtimalı yüksək olan bəzi mənfi şoklara toxunmuşdur. Belə ki, iqlim dəyişimləri nəticəsində temperaturun gözləniləndən daha çox artması, geosiyasi gərginliklər fonunda dünya iqtisadiyyatının bloklara ayrılması əmtəə, xüsusilə də ərzaq və enerji qiymətlərinin daha da artmasına səbəb ola bilər. Eyni zamanda Qara Dəniz Taxıl Təşəbbüsünün dayandırılmasının da ərzaq qiymətlərinə əlavə təzyiq yarada biləcəyi vurğulanmışdır.

1.3. Qlobal maliyyə bazarları

Böyük iqtisadiyyatlar arasında artan geosiyasi gərginlik fonunda qlobal iqtisadi və maliyyə fragmentasiyası ilə bağlı narahatlıqlar, inflyasiyanı cilovlamaq üçün mərkəzi banklar tərəfindən həyata keçirilən sərt pul siyasəti, eləcə də onun sürətli tempi cari ilin ilk yarımilində maliyyə sektorunu təzyiq altında saxlamaqda davam etmiş, bu isə nəticədə qlobal maliyyə bazarlarına öz təsirini göstərmişdir. Bəzi aparıcı ölkələrdə maliyyə sabitliyi riskləri aktuallaşmış, lakin saləhiyyətli qurumların çevik reaksiyası sayəsində həmin risklər tənzimlənmişdir.

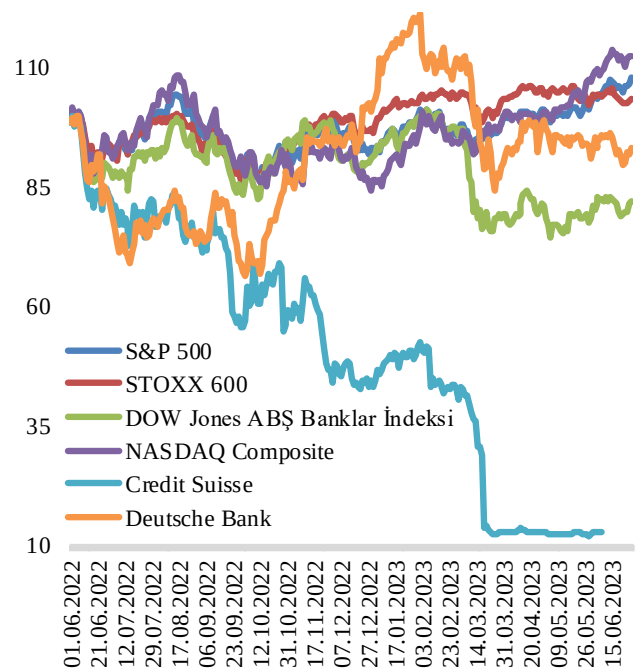
Mərkəzi bankların pul siyasəti.

2023-cü ilin I yarımilində əksər mərkəzi banklar tərəfindən pul siyasətinin sərtləşdirilməsi davam etdirilmişdir. Hesabat dövrü ərzində 48 mərkəzi bank faiz dərəcəsini qaldırmış, 23 bank stabil saxlamış, 12 bank isə azaltmışdır. Dünyanın aparıcı mərkəzi banklarından olan FES faiz dərəcəsini ilin əvvəlindən 4.25-4.5%-dən 5-5.25%-ə, İngiltərə Bankı 3.5%-dən 5%-ə, Avropa Mərkəzi

Bank isə 2.5%-dən 4%-ə qaldırmışdır. Lakin bəzi mərkəzi banklar dövr ərzində faizləri sabit saxlamağa qərar vermişlər.

Fond birjaları. Müxtəlif ölkələrdə fond birjalarının iqtisadi aktivliyə və faiz dərəcələrinin dəyişməsinə reaksiyası fərqli olmuşdur. Ötən il qeydə alınan dəyər itkisinin ardınca 2023-cü ilin ilk yarımilində əsas səhm indeksləri dəyər qazanmışdır. İlin əvvəlindən bəri NASDAQ indeksi 28.8%, Dow Jones 3.6%, FTSE Eurotop 8.8%, DAX 14.8%, Shanghai Composite 3.5%, Nikkey 26.8% yüksəlmişdir.

Qrafik 10. Fond birjalarında meyllər
(2022-ci il may ayına nəzərən)

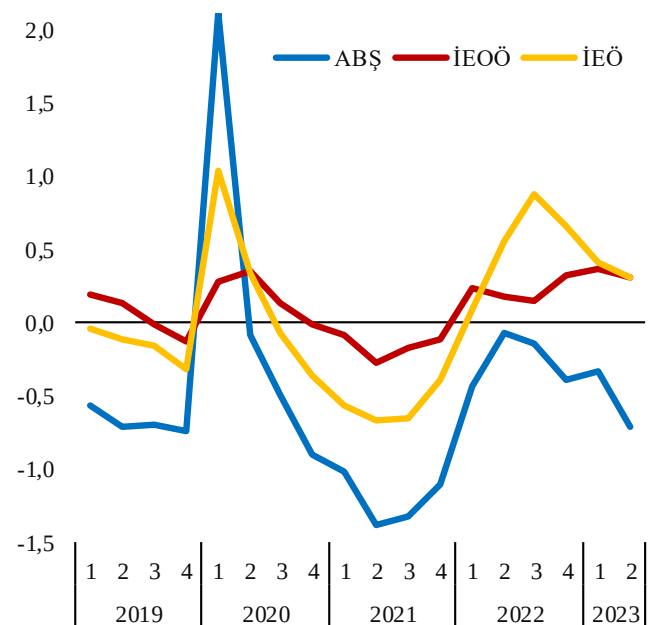
Mənbə: Investing.com

Qlobal maliyyə sistemi. Hesabat dövründə bəzi regional ABŞ və Avropa banklarında likvidlik problemləri kəskinləşmişdir. Nəticədə 2023-cü ilin I yarımili qlobal maliyyə sistemi üçün ciddi təhdid yaratmayan, lakin regional olaraq əhəmiyyətli sayıla biləcək bir neçə bankın iflası ilə yadda qalmışdır. Yarımillik ərzində təkcə ABŞ-da 4 regional bank iflasa uğramış və tənzimləyici tərəfindən nəzarətə götürülmüşdür. FES-in faiz dərəcələrini qaldırmasıyla birlikdə kriptovalyutaların dəyərinin düşməsi, istiqraz qiymətlərinin azalması və istiqraz satışları nəticəsində yaranan itkilər, eləcə də əmanətçilər tərəfindən depozitlərin geri çəkilməsi sözügedən 4 bankın iflasının başlıca səbəblərindən olmuşdur.

Dövr ərzində maliyyə sistemindəki qeyri-sabitlik bir sıra Avropa banklarında da özünü göstərmişdir. Defolta qarşı sığorta xərclərinin artması fonunda Doyç Bankın (Deutsche Bank) səhmləri yarımillik ərzində təxminən 9% ucuzlaşmışdır. Avropa və dünyanın ən böyük banklarında biri olan Credit Suisse

bankı martda digər İsveçrə bankı UBS tərəfindən satın alınmışdır. Ən böyük səhmdarı olan Səudiyyə Milli Bankının (Saudi National Bank) Credit Suisse bankına əlavə investisiyalar ayırmayacağıyla bağlı qərarından sonra bankdan depozit axınının intensivləşməsi və nəticədə səhm qiymətlərinin kəskin düşməsi bankın iflasının başlıca səbəblərindən olmuşdur.

Qrafik 11. Maliyyə Şəraiti İndeksi

Mənbə: BVF

BVF iyul hesabatında ABŞ və İsveçrədə səlahiyyətli qurumların ilin əvvəlində bank sektorunda baş verən qeyri-stabilliyi cilovlamaq üçün qəti

addımlar atıldığını və bunun nəticəsində maliyyə sektorundakı ani risklərin azaldığını qeyd etmişdir. Hesabatda həmçinin vurğulanmışdır ki, aprel ayından etibarən qlobal maliyyə şəraiti yumşalmışdır. Bu, maliyyə sabitliyinə bank sektorundan gələn risklərin daha az ola biləcəyinə işarədir. Başlıca İEOÖ sözügedən qeyri-müəyyən mühitdə dayanıqlıq nümayiş etdirmiş və 2023-cü ilin mart ayında bank sektorunda baş verən gərginlikdən böyük ölçüdə yayına bilmişlər. Bununla belə, İEOÖ üçün borclanma xərcləri yüksək olaraq qalır. Bu da prioritet xərclər üçün imkanları məhdudlaşdırmaqla yanaşı həm də borc riskini artırır. Sərt pul siyasəti bəzi bankları həm birbaşa (daha yüksək maliyyələşmə xərcləri hesabına), həm də dolaylı yolla (kredit riskini artıraraq) təzyiq altında saxlamağa davam edir. Bank sektorunun sağlamlığı ilə bağlı ani risklərin səngiməsinə baxmayaraq İEOÖ-dəki yüksək faiz dərəcələri, eyni zamanda kredit standartlarının əhəmiyyətli dərəcədə sərtləşməsi maliyyə sistemi vasitəsilə dövlət

maliyyəsinə, xüsusən də yüksək borc yükü ilə mübarizə aparan və manevr imkanları məhdudlaşan yoxsul ölkələrə transmissiya olunur. Nəticədə, xüsusilə də dünyanın ən yoxsul ölkələri üzrə pandemiya öncəsi proqnozlarla müqayisədə iqtisadi artım azalmağa davam edir.

Hesabatda həmçinin qlobal maliyyə sabitliyinin qorunması üçün bir sıra siyasət təklifləri verilmişdir. Əksər iqtisadiyyatlarda prioritet inflyasiyanı azaltmaqla yanaşı maliyyə sabitliyinin təmin edilməsidir. Buna görə də mərkəzi banklar maliyyə nəzarəti və risk monitorinqinin gücləndirilməsini daim diqqətdə saxlamalıdır. Nəzarətin intensivliyi bankların risklərinə və sistem əhəmiyyətinə mütənasib olmalıdır. Eyni zamanda bank olmayan maliyyə sektorunda nəzarət boşluqları aradan qaldırılmalıdır. Makroprudensial siyasət tədbirləri banklarda və bank olmayan maliyyə institutlarında yaranan risklərin aradan qaldırılması üçün qabaqlayıcı şəkildə tətbiq edilə bilər. Sistemdə hər hansı bir gərginlik yarandığı təqdirdə

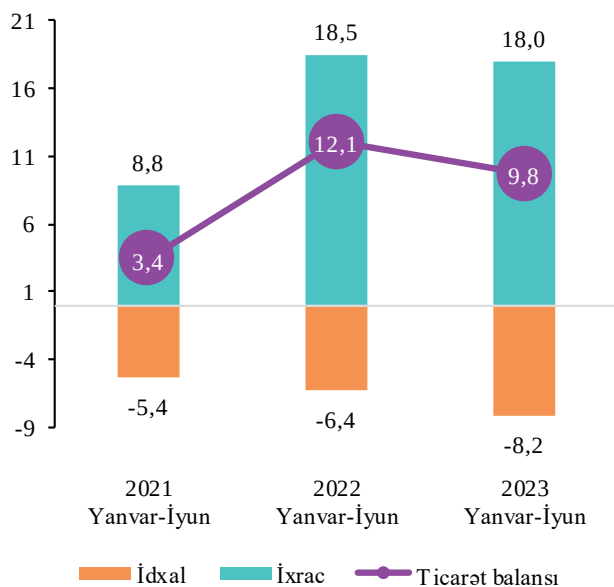
lazımı likvidliyi zamanında təmin edəcək alətlərin tətbiqi gərginliyin yayılmasını məhdudlaşdırır bilər. Xarici şoklardan birbaşa təsirlənən ölkələr beynəlxalq maliyyə institutları tərəfindən təmin edilən qlobal maliyyə təhlükəsizliyi şəbəkəsindən, o cümlədən BVF-nin qabaqlayıcı maliyyə tədbirlərindən tam şəkildə istifadə edə bilərlər.

II. DAXİLİ MAKROİQTİSADİ ŞƏRAİT

2.1 Xarici sektor

2023-cü ilin I yarısı ərzində tədiyə balansının başlıca komponenti olan xarici ticarət balansı profitli olaraq qalmışdır. Beynəlxalq konyunkturun əlverişli olması və artan qeyri neft-qaz ixracı bu profisiti şərtləndirmişdir.

Qrafik 12. Ticarət balansı, mlrd. ABŞ dolları

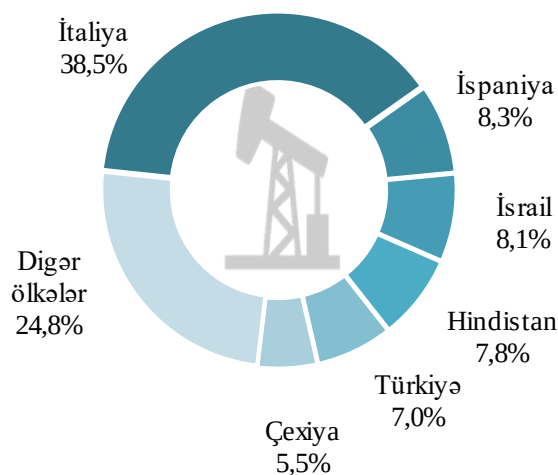

Mənbə: DGK

Dövlət Gömrük Komitəsinin (DGK) məlumatlarına əsasən 2023-cü ilin I yarısında ölkənin xarici ticarət dövriyyəsi 26.2 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki,

bunun da 18.0 mlrd. ABŞ dolları (və ya 68.7%-i) ixracın, 8.2 mlrd. ABŞ dolları (və ya 31.3%-i) isə idxalın payına düşmüşdür. Xarici ticarət balansında 9.8 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo əmələ gəlmişdir.

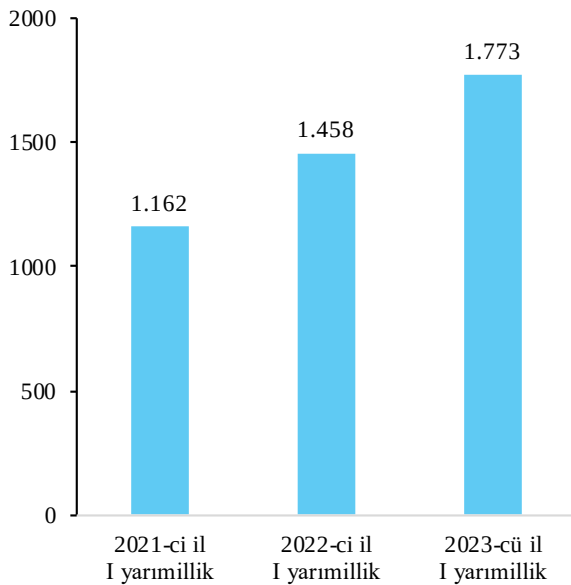
Qrafik 13. 2023-cü ilin I yarısında xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələr, %-lə

Mənbə: DGK

Ticarət dövriyyəsinin yarından çoxu İtaliya, Türkiyə, Rusiya, Çin, Almaniya, Yunanistan, Hindistan, İspaniya, İsrail və Türkmənistan kimi ölkələrin payına düşmüşdür.

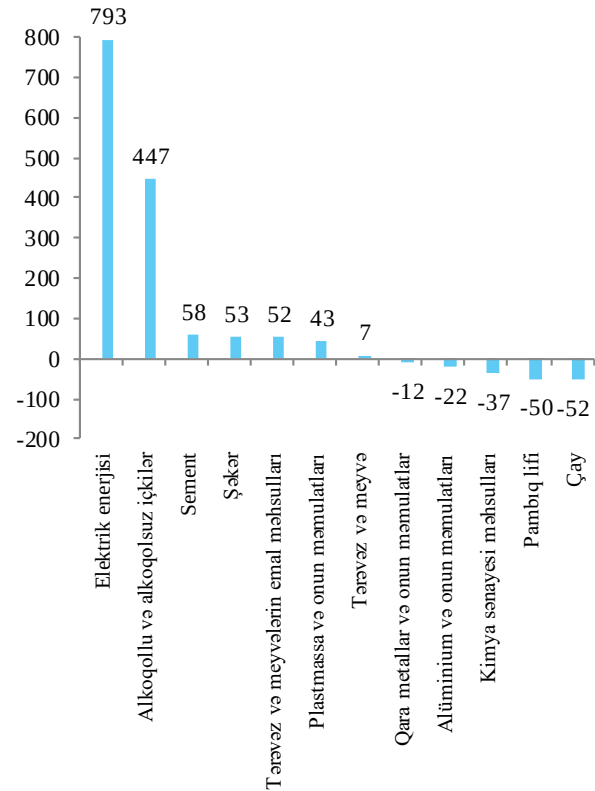
Qrafik 14. Qeyri neft-qaz məhsullarının ixracı, mln. ABŞ dolları

Mənbə: DGK

Hesabat dövründə ixracın neft-qaz sektoru üzrə dəyəri 4.9% azalmışdır ki, bu da əsasən ixrac qiymətlərinin dəyişimi ilə bağlıdır. İxracın dəyəri xam neft üzrə 16.6% azalmış, təbii qaz üzrə isə 7.9% artmışdır. Xam neft və neft məhsullarının 38.5%-i İtaliyaya, 8.3%-i İspaniyaya, 8.1%-i İsrailə, 7.8%-i Hindistana, 7%-i Türkiyəyə, 5.5%-i Çexiyaya və 24.8%-i digər ölkələrə ixrac olunmuşdur.

Qrafik 15. 2023-cü ilin I yarısı üzrə bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi, %-lə

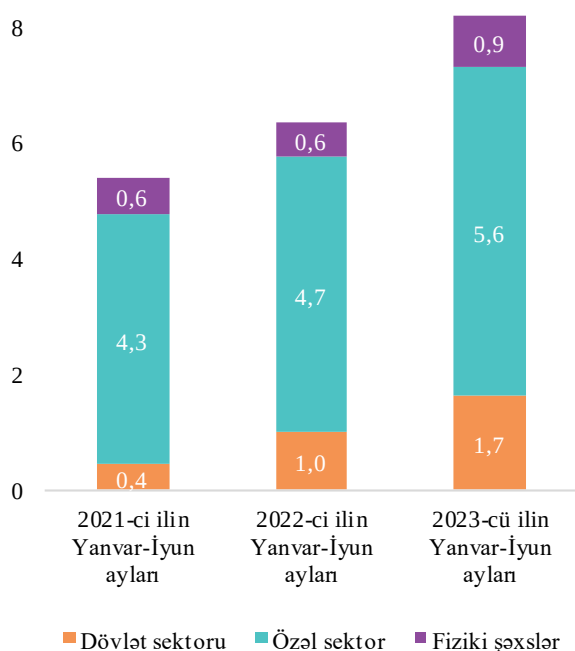

Mənbə: DGK

Hesabat dövründə qeyri-neft sektoru üzrə ixrac 21.7% artmışdır. İxracı artan əsas məhsullar elektrik enerjisi, alkoqollu və alkoqolsuz içkilər, sement, şəkər, tərəvəz və meyvələrin emal məhsulları, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar və meyvə-tərəvəz olmuşdur.

Ümumilikdə, hesabat dövründə ixracda əsas tərəfdaşlar İtaliya (46.6%), Türkiyə (15.4%), Yunanıstan (4.5%), İspaniya (3.6%), İsrail (3.5%), Rusiya (3.5%) kimi ölkələr olmuşdur.

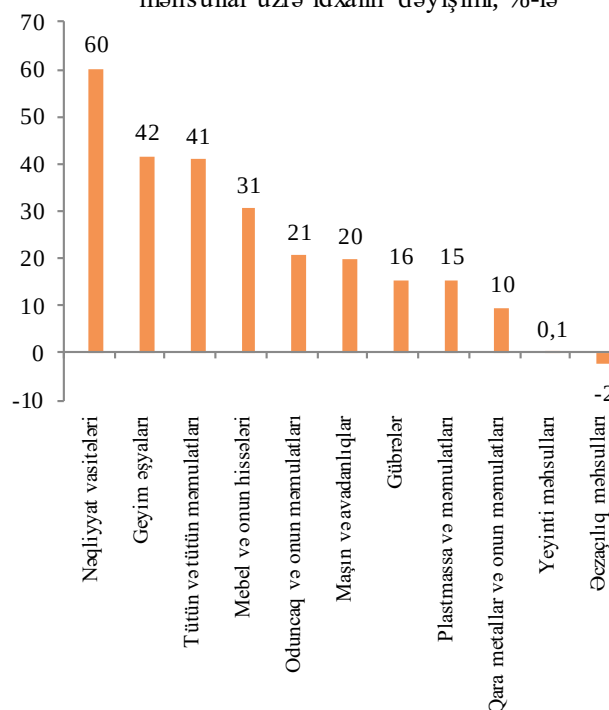
Qrafik 16. Sektorlar üzrə idxalın dinamikası, mlrd. ABŞ dolları

Mənbə: DGK

2023-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən əmtəə idxalı 29% artmışdır. O cümlədən, əmtəə idxalı dövlət sektoru üzrə 61.7% artaraq 1.7 mlrd. ABŞ dolları, özəl sektor üzrə 19.3% artaraq 5.6 mlrd. ABŞ dolları, fiziki şəxslər üzrə isə 49.6% artaraq 0.9 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur.

Qrafik 17. 2023-cü ilin I yarımil üzrə bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi, %-lə

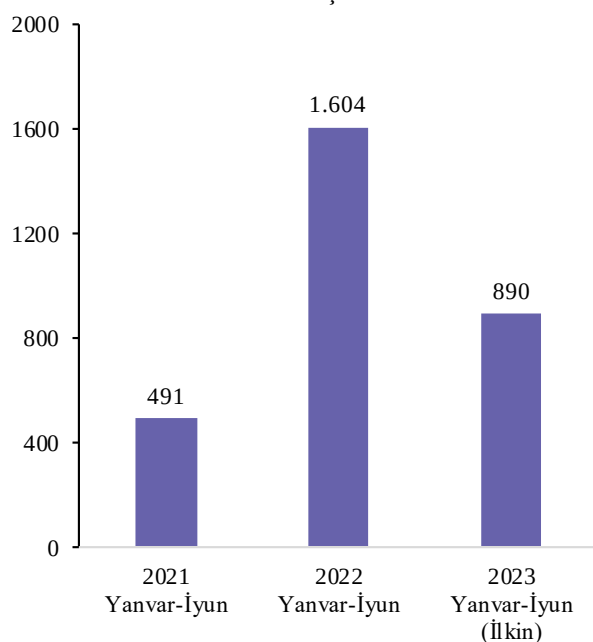
Mənbə: DGK

Hesabat dövründə idxalın həcmi nəqliyyat vasitələri və onların hissələri üzrə 60.3%, geyim əşyaları və geyim üçün ləvazimatlar üzrə 41.7%, tütün və tütün məmulatları üzrə 40.9%, mebel və onun hissələri üzrə 30.5%, oduncaq və ondan hazırlanan məmulatlar üzrə 20.7%, maşın və mexanizmlər üzrə 19.7%, gübrələr üzrə 15.5%, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 15.4%, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 9.7%, yeyinti məhsulları üzrə 0.1% artmışdır.

Əczaçılıq məhsulları üzrə idxalın dəyəri 2.4% azalmışdır.

İdxal olunmuş məhsulların 18.8%-i Rusiya, 15.4%-i Çin, 14%-i Türkiyə, 5.9%-i Almaniya, 5.4%-i Türkmənistan, 3.6%-i Fransa, 3%-i ABŞ, 2.9%-i İran, 2.6%-i İtaliya və 2.4%-i Yaponiya kimi ölkələrin payına düşmüşdür.

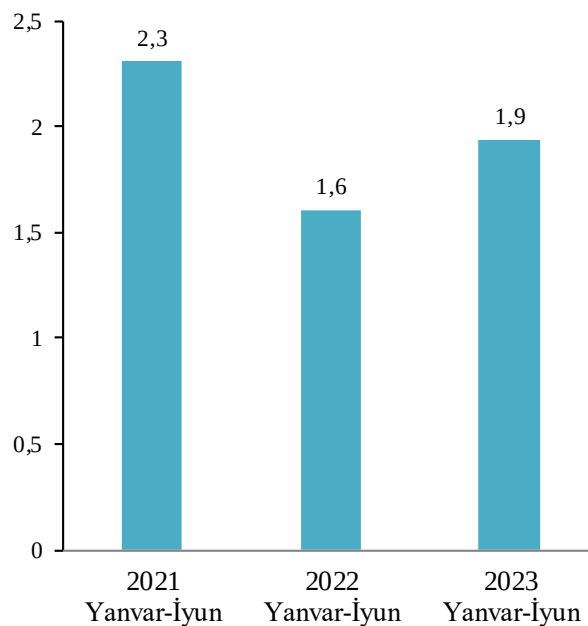
Qrafik 18. Ölkəyə daxil olan pul baratları, mln. ABŞ dolları

Mənbə: AMB

İlkin rəqəmlərə əsasən 2023-cü ilin birinci yarısı ərzində ölkəyə daxil olan pul baratlarının həcmi pandemiyadan öncəki səviyyəni üstələməkdə davam etmişdir.

Qrafik 19. Xarici mənbələrdən əsas kapitala investisiya qoyuluşları, mlrd. manat

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə də ölkədə xarici müəssisə və təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala investisiya axınları davam etmişdir. DSK-nın məlumatına görə bütün maliyyə mənbələrindən əsas kapitala 7.1 mlrd. manat investisiya olmuşdur. Xarici mənbələrdən əsas kapitala yönəldilmiş investisiya ümumi vəsaitin dəyərinin 27.1%-i həcmində olmuşdur.

Xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala yönəldilmiş vəsaitin 94.8%-i (1838.3

mln. manat) Birləşmiş Krallıq, Fransa, ABŞ, Türkiyə, Yaponiya, İsveçrə, Rusiya, Norveç və İran sərmayədarlarına məxsus olmuşdur.

Hesabat dövründə ölkənin strateji valyuta ehtiyatları beynəlxalq qəbul edilmiş kifayətlilik normalarını üstələməkdə davam etmişdir. 2023-cü ilin iyun ayının 30-na ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 34 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət etmişdir (2023-cü ilin I rübü üzrə mal və xidmət idxalı götürülməklə). Strateji ehtiyatlar manatla pul kütləsini (M2) 3.6 dəfə üstələmişdir (01.07.2023 tarixinə olan M2 pul aqreqatı götürülməklə).

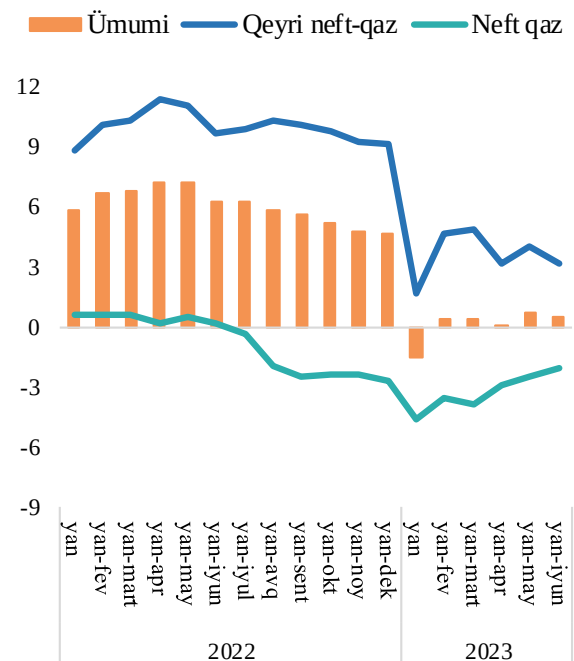
2.2. İqtisadi aktivlik

2023-cü ilin I yarısında ölkədə iqtisadi artım davam etmişdir. Dövr ərzində iqtisadi artımı həm daxili, həm də xarici tələb dəstəkləmişdir.

İqtisadi artım. DSK-nın məlumatına əsasən 2023-cü ilin yanvar-iyun aylarında əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə Ümumi Daxili Məhsul (ÜDM) real ifadədə 0.5% artmış və nominal olaraq 60.3 mlrd. manat təşkil etmişdir. Adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 5946.9 manat olmuşdur.

İqtisadiyyatın neft-qaz sektorunda əlavə dəyər 2.1% azalmış və nominal olaraq 24.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Onun ÜDM-də xüsusi çəkisi 40% təşkil etmişdir. Dövr ərzində 15.2 milyon ton əmtəəlik xam neft, 18.2 milyard kub metr əmtəəlik təbii qaz hasil olunmuşdur. 2022-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə əmtəəlik neft hasilatı 7.7% azalmış, əmtəəlik qaz hasilatı isə 3.2% artmışdır.

Qrafik 20. İqtisadi artım, ö.i.m.d.n %-lə

Mənbə: DSK

2023-cü ilin I yarısında qeyri neft-qaz sektorunda əlavə dəyər ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən real ifadədə 3.1% artmış və nominal olaraq 36.2 mlrd. manat təşkil etmişdir. Sənayenin qeyri neft-qaz segmentində məhsul istehsalı 6.5% artmışdır.

Yanvar-iyun ayları ərzində kənd təsərrüfatında 3.4% artım olmuşdur. Heyvandarlıq məhsulları istehsalında 3.7%, bitkiçilik məhsullarında isə 3% artım qeydə alınmışdır.

Xidmət sektorunda da müsbət artım dinamikası müşahidə edilmişdir.

Yük və sərnişin daşımalarında müvafiq olaraq 6.4% və 17.3%, informasiya və rabitə sektorunda isə 12.9%-lik artım qeydə alınmışdır. Cari ilin birinci yarısında turizm və ictimai iaşə sektorunda əlavə dəyər 2022-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 32.6% artmışdır.

Cədvəl 1. ÜDM-in strukturu, xüsusi çəki, %-lə

Sektorlar	2022 6 ay	2023 6 ay
Sənaye	53.3	43.7
Tikinti	3.8	4.7
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	4.7	5.6
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	7.7	9.2
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	5.8	5.9
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	1.3	2.3
İnformasiya və rabitə	1.3	1.6
Digər sahələr	14.5	17.7
Məhsula və idxala xalis vergilər	7.6	9.3

Mənbə: DSK

Mərkəzi Bank tərəfindən real sektorun monitorinqi üzrə aparılan sorğunun nəticələri iqtisadi aktivliyin davam etdiyini təsdiqləyir. Hesabat dövründə Biznes İnami İndeksi (Bİİ)

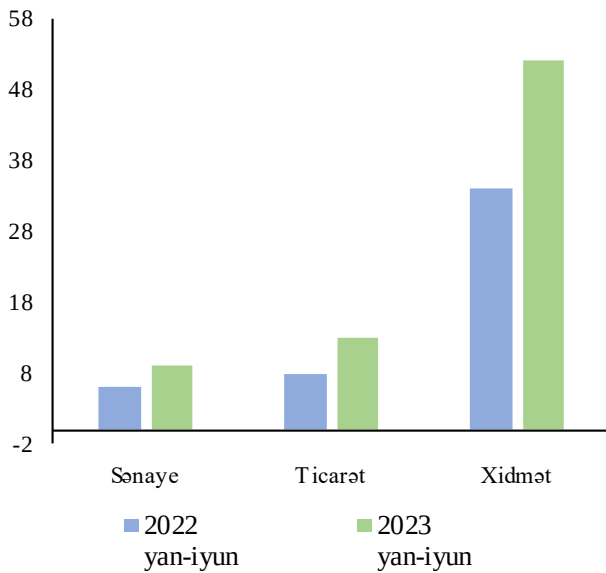
sahələr üzrə əsasən müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir.

Sənayedə Bİİ ümumilikdə 2023-cü ilin ötən dövründə müsbət zonada qərarlaşmış və ötən ilin eyni dövründəkindi üstələmişdir. Sənayenin kimya, plastik, ərzaq məhsulları və içkilər, maşınqayırma, tikinti və digər qeyri-metal mineral məhsulların istehsalı alt sektorları bu nəticəni şərtləndirmişdir. Toxuculuq və metallurgiya alt sektorları üzrə Bİİ əsasən mənfi zonada qərarlaşmışdır.

Ticarət sektoru üzrə Bİİ də dövr ərzində müsbət zonada qərarlaşmaqla ötən ilin eyni dövründən yüksək olmuşdur. Ticarətin elektrik məişət avadanlıqları, avtomobil, mebel və təsərrüfat malları sahəsində Bİİ müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir.

2023-cü ilin ötən dövründə xidmət sektorunda yalnız poçt sahəsində Bİİ zəif olaraq qalmış, digər sahələrdə Bİİ müsbət zonada qərarlaşmışdır. Ümumilikdə, xidmət sektoru üzrə Bİİ ötən ilin eyni dövrünü əhəmiyyətli üstələmişdir.

Qrafik 21 . Biznes İnəam İndeksi, 6 aylıq orta

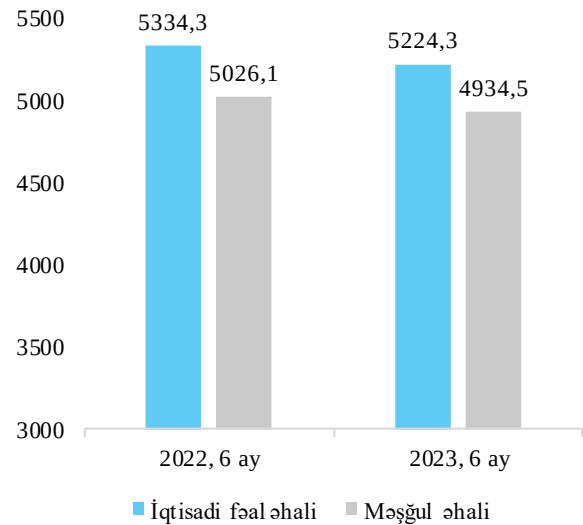
Mənbə: RSM nəticələri əsasında AMB-nin hesablamaları¹

Məşğulluq. 2023-cü ilin 1 iyul tarixinə ölkədə iqtisadi fəal əhalinin sayı 5224.3 min nəfər, məşğul əhalinin sayı isə 4934.5 min nəfər təşkil etmişdir.²

Muzdlı çalışan işçilərin sayı 2023-cü ilin iyunun 1-nə 1726.3 min nəfər olmuşdur ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1.2% artım deməkdir. O cümlədən iqtisadiyyatın dövlət sektorunda işləyənlərin sayı 898.6

min nəfər, qeyri-dövlət sektorunda isə 827.7 min nəfər təşkil etmişdir.

Qrafik 22. İqtisadi fəal əhalinin sayı, min nəfərlə

Mənbə: DSK

Müəssisə və təşkilatlarda muzdlı çalışan işçilərin 23.1%-i məhsul istehsalı sahələrində fəaliyyət göstərir.

Mərkəzi Bank tərəfindən real sektorun monitorinqi üzrə aparılan sorğunun nəticələri göstərir ki, 2023-cü ilin birinci yarısında iqtisadi subyektlərin məşğulluq gözləntiləri sənaye, ticarət və

¹ Sənaye Bİİ = (məhsul istehsalı – hazır məhsul ehtiyatı + istehsal gözləntiləri)/3

Xidmət Bİİ = (biznes şəraiti + faktiki tələb + tələb gözləntisi)/3

Ticarət Bİİ = (faktiki satış – mal ehtiyatlarının dəyişməsi + satış üzrə gözləntilər)/3

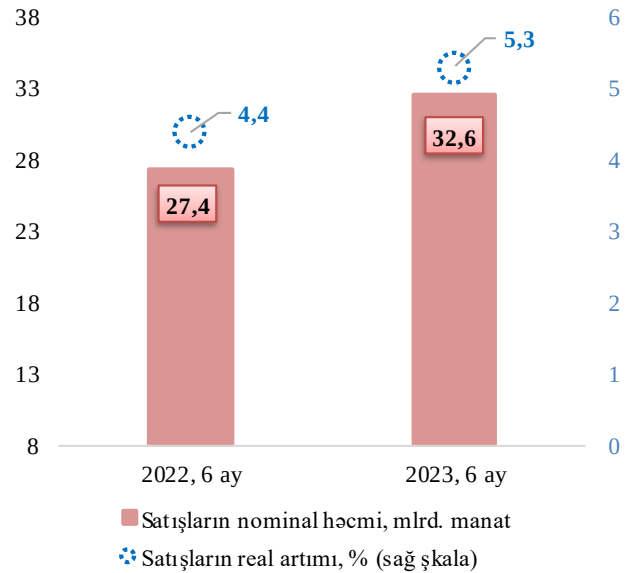
² 2019-cü ildə keçirilmiş əhalinin siyahıyaalınmasının nəticələri nəzərə alınmışdır

xidmət sektorlarında müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir.

Məcmu tələb. Məcmu daxili tələbin genişlənməsi 2023-cü ilin I yarısında da davam etmiş və iqtisadi artımı dəstəkləmişdir.

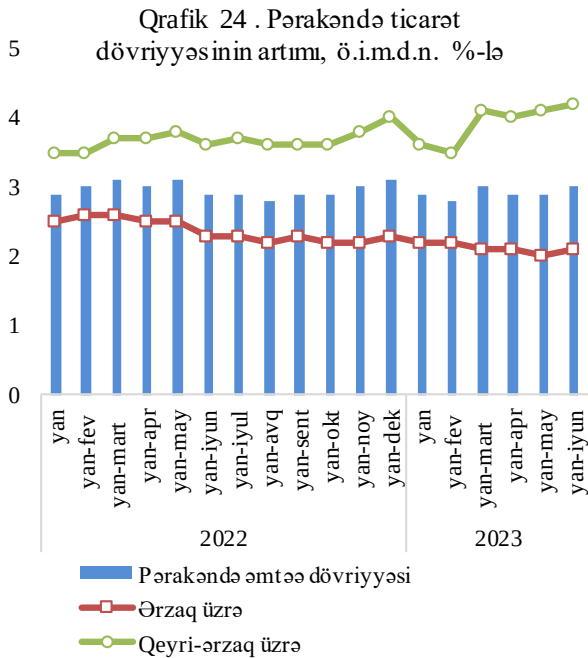
Məcmu tələbin genişlənməsində başlıca rol istehlak tələbi oynamışdır. Dövr ərzində istehlakçıların tələbatlarının ödənilməsi məqsədilə bazarda satılmış əmtəə və xidmətlərin həcmi ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 5.3% artaraq 32.6 mlrd. manat olmuşdur. Dövr ərzində bir istehlakçı orta hesabla ayda 535.5 manat və ya ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 83 manat çox vəsait xərcləmişdir.

Qrafik 23. İstehlak bazarında satışların həcmi dəyişimi

Mənbə: DSK

2023-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində pərakəndə ticarət dövriyyəsi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 3% artmış və 26.3 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ərzaq məhsulları, içkilər və tütün məmulatları üzrə pərakəndə əmtəə dövriyyəsi 2.1%, qeyri-ərzaq məhsulları üzrə dövriyyə isə 4.2% artmışdır.

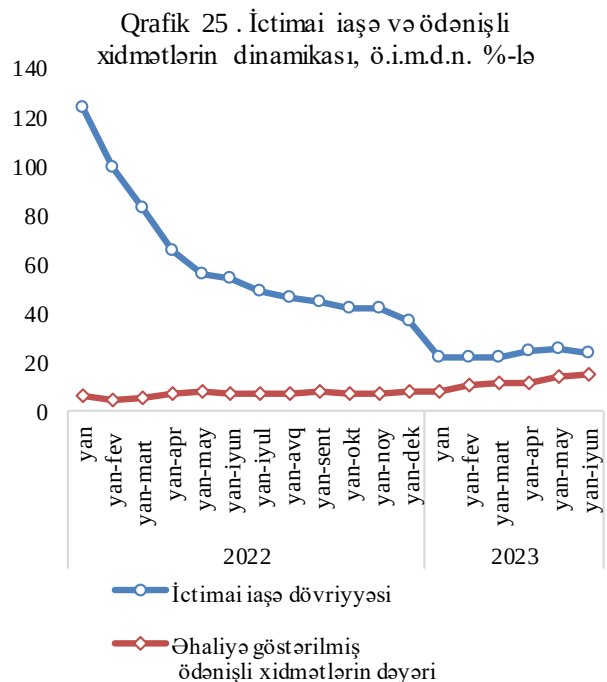
Mənbə: DSK

Hesabat dövrü ərzində istehlakçıların pərakəndə ticarət şəbəkələrində xərclədiyi vəsaitlərin 56.4%-i qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatlarının alınmasına sərf olunmuşdur.

2023-cü ilin yanvar-iyun aylarında hər bir istehlakçı pərakəndə ticarət müəssisələrində orta hesabla ayda 432.5 manat və ya 2022-ci ilin eyni dövrü ilə müqayisədə nominal ifadədə 60.1 manat çox vəsait xərcləmişdir. Bunun da 244 manatı qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatlarının, 188.5 manatı isə qeyri-

ərzaq mallarının alınmasına sərf edilmişdir.

Yanvar-iyun ayları ərzində ictimai iaşə dövriyyəsi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 23.5% artmışdır. Həmçinin dövr ərzində əhaliyə göstərilən ödənişli xidmətlərin dəyəri ötən ilin eyni dövrünə nəzərən real ifadədə 15.1% artaraq 5.3 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2023-cü ilin 6 ayında orta hesabla adambaşına düşən pullu xidmət istehlakı ötən ilin eyni dövrünə nəzərən nominal ifadədə 108.5 manat artmış və 525.4 manat təşkil etmişdir.

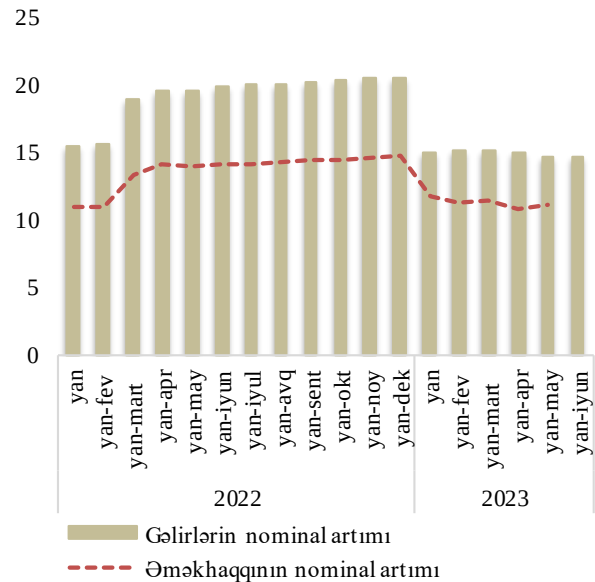

Mənbə: DSK

Əhalinin nominal gəlirlərinin müsbət artım dinamikası 2023-cü ilin I yarısında da istehlak tələbinin artmasını şərtləndirən əsas amil olmuşdur. Əhali gəlirlərinin nominal artım tempi orta illik inflyasiyanın artımını üstələməyə davam edir ki, bu da gəlirlərin real olaraq artması deməkdir.

DSK-nın məlumatlarına əsasən dövr ərzində əhalinin pul gəlirləri nominal olaraq 14.7% artaraq 37.9 mlrd. manat olmuşdur. O cümlədən adambaşına düşən pul gəlirləri hesabat dövründə 3734.8 manat təşkil etmişdir. Əhalinin sərəncamında qalan gəlirlər 14.7% artaraq 33.4 mlrd. manata çatmışdır. 2023-cü ilin 5 ayı ərzində ölkə iqtisadiyyatında mizdla çalışan işçilərin orta aylıq nominal əməkhaqqı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 11.1% artaraq 916.8 manat təşkil etmişdir.

Qrafik 26. Gəlirlərin və əməkhaqqının artım dinamikası, ö.i.m.d.n. %-lə

Mənbə: DSK

İstehlak tələbinə kreditlərin dinamikası da təsir göstərmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərin həcmi 2023-cü ilin yanvar-iyun aylarında 11.5% artmışdır.

2023-cü ilin ilk 6 ayında dövlət xərcləri daxili tələbin dəstəklənməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Dövr ərzində dövlət büdcəsinin xərcləri 14.1 mlrd. manat səviyyəsində icra edilmişdir.³

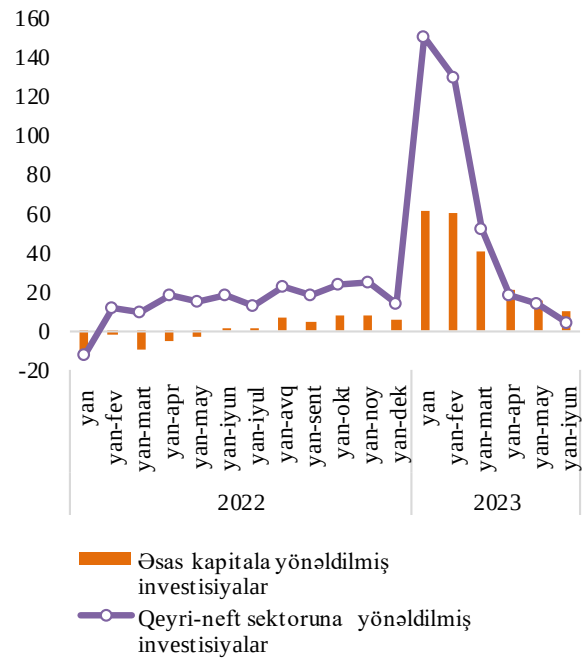
2023-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində dövlət büdcəsi xərclərinin 9.7

³ <http://www.maliyye.gov.az>

mlrd. manatı və ya 69.1%-i cari xərclərə, 3.9 mlrd. manatı və ya 27.8%-i əsaslı xərclərə, 430.8 milyon manatı və ya 3.1%-i dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmətlə bağlı xərclərə yönəldilmişdir.

Hesabat dövründə investisiya tələbi də genişlənməmişdir. DSK-nın məlumatlarına əsasən dövr ərzində ölkə iqtisadiyyatında əsas kapitala qoyulmuş vəsaitin həcmi 2022-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 10.4% artmış və 7.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Həm neft-qaz, həm də qeyri neft-qaz sektoruna yatırılan investisiyaların dəyişimi müsbət olmuşdur. Belə ki, neft-qaz sektoruna yönəldilən vəsaitin həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən real ifadədə 21.4%, qeyri neft-qaz sektoruna yönəldilən vəsaitin həcmi isə 4.2% artmışdır.

Qrafik 27. İnvestisiyaların dinamikası, ö.i.m.d.n. %

Mənbə: DSK

Qeyri neft-qaz sektorunun inkişafına yönəldilən 4.3 mlrd. manatlıq vəsaitin 405.4 milyon manatı və ya ümumi sərmayənin 5.7%-i qeyri neft-qaz sənayesində istifadə edilmişdir. Cəmi investisiya qoyuluşlarının 47.7%-i dövlət, 52.3%-i isə qeyri-dövlət sektorunun payına düşmüşdür.

Əsas kapitala yönəldilmiş investisiyaların 72.9%-i daxili mənbələr, 27.1%-i isə xarici mənbələr hesabına formalaşmışdır. Ötən dövr ərzində əsas kapitala yönəldilmiş vəsaitlərin maliyyə

mənbələri üzrə bütün istiqamətlərində müsbət artım qeydə alınmışdır. Əsas kapitala yönəldilmiş sərmayənin ümumi həcmində müəssisə və təşkilatların öz vəsaitləri (48.6%) üstünlük təşkil etmişdir.

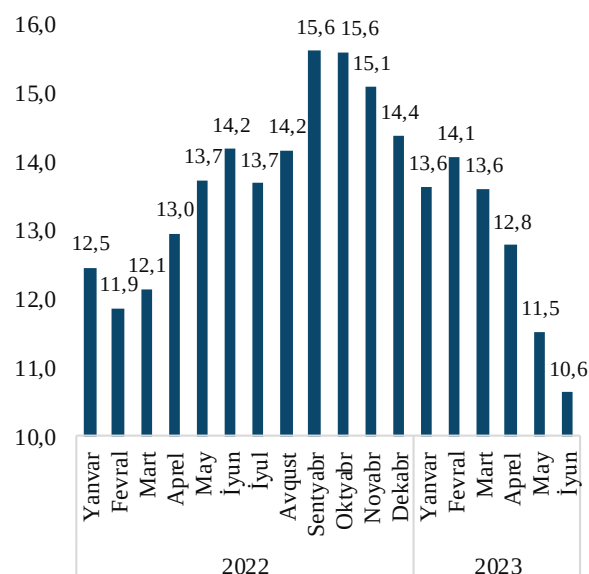
2.3. İnflyasiya

2023-cü ilin I yarımiliyində illik inflyasiyada azalma meyili müşahidə olunmuşdur. Qlobal və daxili mühitdə baş verən bir sıra proseslər inflyasiyanın azalmasına zəmin yaratmışdır. Son proqnozlara görə inflyasiyanın ilin ikinci yarısında birrəqəmli səviyyəyə enmə ehtimalları yüksəlməkdədir.

İstehlak Qiymətləri İndeksi (İQİ).

DSK-nın məlumatına əsasən 2023-cü ilin iyununda illik inflyasiya (2023-cü ilin iyun ayı 2022-ci ilin iyun ayına nəzərən) 10.6% təşkil etmişdir. Bu 2022-ci ilin sentyabrında qeyd edilmiş pik səviyyə ilə müqayisədə 5 faiz bəndi azdır. Orta illik inflyasiya isə yanvar-iyun aylarında 12.7% olmuşdur.

Qrafik 28. İllik inflyasiya, %-lə

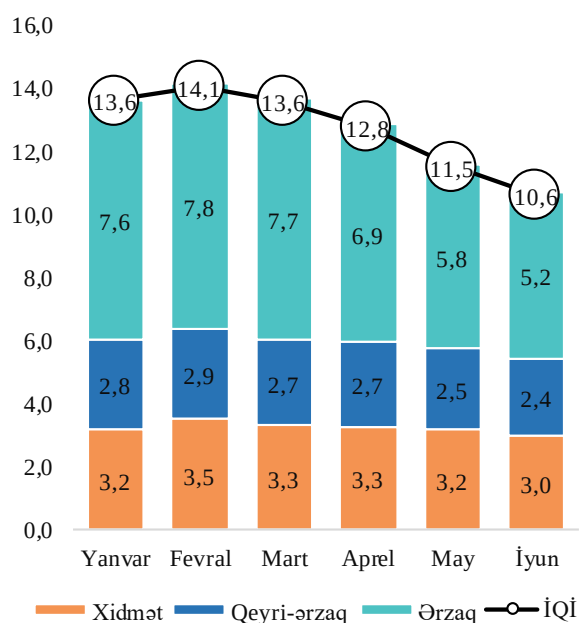

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə ümumi inflyasiya səviyyəsinin dinamikasına ərzaq qiymətlərində dəyişim daha çox təsir göstərmişdir. İyunda illik ərzaq inflyasiyası 11.5%, orta illik ərzaq inflyasiyası isə 15.1% təşkil etmişdir. Qeyri-ərzaq məhsulları üzrə qiymətlər iyunda illik 10.3%, orta illik 11.4% artmışdır. Xidmətlər son 1 ildə 9.8% bahalaşmışdır. Orta illik xidmət inflyasiyası 10.5% təşkil etmişdir.

Ümumilikdə, iyunda illik inflyasiyaya 5.2 faiz bəndi ərzaq, 2.4 faiz bəndi qeyri-ərzaq, 3 faiz bəndi isə xidmətlərin qiymət və tariflərinin dəyişimi töhfə vermişdir.

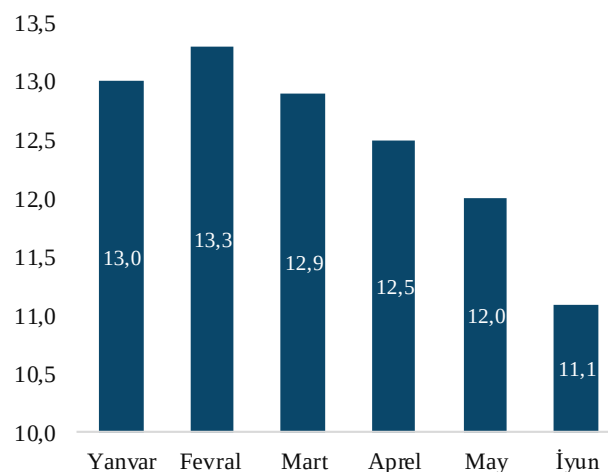
Qrafik 29. İQİ komponentlərinin töhvəsi, faiz bəndi ilə

Mənbə: DSK, AMB

Tənzimlənən qiymətlərin, həmçinin mövsümi xarakterli kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymət dəyişimi nəzərə alınmadan hesablanan illik baza inflyasiyası iyununda 11.1% təşkil etmişdir. Orta illik baza inflyasiya isə 2023-cü ilin yanvar-iyun aylarında 12.5% olmuşdur.

Qrafik 30. İllik baza inflyasiyanın dəyişimi, %-lə

Mənbə: DSK

İllik inflyasiya həm xarici, həm də daxili amillərdən təsirlənərək azalmışdır. Tərəfdaş ölkələrdə inflyasiyanın azalması, dünya əmtəə bazarlarında qiymətlərin enməsi, beynəlxalq yükdaşıma xərclərinin pandemiya əvvəlki səviyyələrə qayıtması inflyasiyaya azaldıcı təsir etmişdir. Qiymətləndirmələrə görə ticarət tərəfdaşı olan ölkələr üzrə orta çəkili inflyasiya cari ilin iyununda ötən ilin oktyabrında müşahidə edilən pik səviyyə ilə müqayisədə 2 dəfədən çox azalmışdır. Bu əsasən qlobal iqtisadi aktivliyin zəifləməsi, qlobal enerji qiymətlərinin azalması və əksər ölkələrdə həyata keçirilmiş sərt pul siyasəti ilə izah edilir.

(bax 1.2. Qlobal əmtəə bazarları bölümünə).

Ümumilikdə inflyasiyanı azaldan amillərin güclənməsi inflyasiya proqnozunun azalmasına şərait yaratmışdır. Son proqnozlara əsasən 2023-cü ilin sonuna inflyasiya 6-7%-dək azalacaqdır.

İnflyasiya tempində müşahidə olunan azalmaya baxmayaraq xarici mühitin yüksək dəyişkənliyi, məcmu tələbin izafi genişlənməsi riski inflyasiyaya artırıcı təsir edən amillər kimi qiymətləndirilə bilər. Davam edən geosiyasi münaqişə zəminində beynəlxalq logistika zəncirinin pozulması, bir sıra ölkələrdə inflyasiyanın uzun müddət hədəf səviyyələrindən yuxarıda qalması gözləntiləri müxtəlif kanallarla inflyasiya proseslərinə təsir potensialını saxlayır.

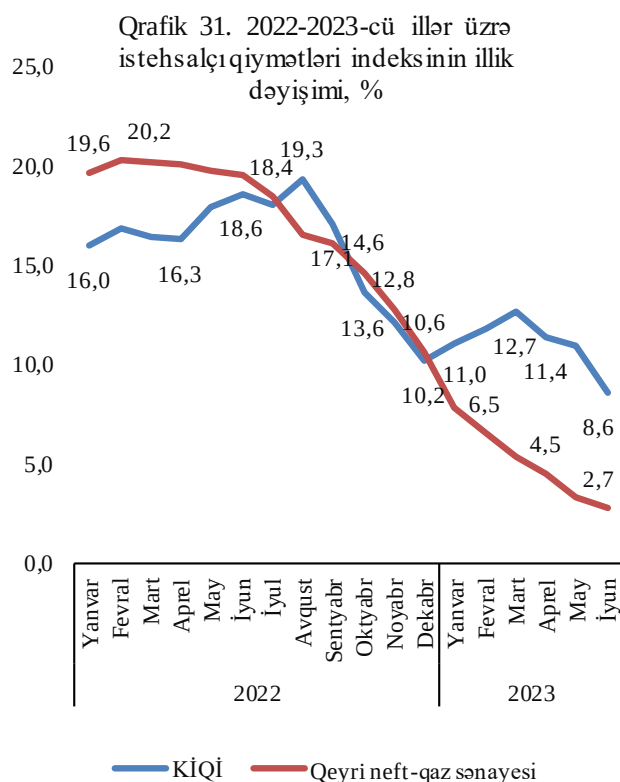
İstehsalçı qiymətləri indeksi

DSK-nın məlumatına əsasən iyunda kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı qiymətlərində illik 8.6% səviyyəsində artım müşahidə olunmuşdur. Eyni dövrdə sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi illik 26.9% azalmışdır.

İstehsalçı qiymətləri indeksi neft-qaz sənayesi məhsulları üzrə 35.8% azalmış, qeyri neft-qaz məhsulları üzrə isə 2.7% artmışdır. İlin əvvəlindən qeyri neft-qaz sənayesi məhsullarının qiymət indeksi 5.1 %-bəndi azalmışdır.

Emal sənayesi üzrə istehsalçı qiymətləri indeksi illik 1.6% azalmışdır.

Emal sənayesindəki qida məhsullarının istehsalı üzrə illik qiymət indeksi 4.1% artmışdır. Bununla belə ilin əvvəlindən qiymət indeksinin artım tempində azalma müşahidə edilmişdir (yanvarda 12%-dən iyunda 4.1% -dək). Emal sənayesindəki qida məhsullarının istehsalı üzrə illik qiymət indeksinin artım tempinin azalmasına kənd təsərrüfatı qiymətləri indeksindəki azalma əhəmiyyətli təsir göstərmişdir.

Mənbə: DSK

2023-cü ilin iyun ayında nəqliyyat və anbar xidmətlərinin qiymətləri illik 12.7% artmışdır. Nəqliyyatda yükdaşımaların qiyməti 12.4%, sərnəşindəşımaya qiyməti isə 17% artmışdır. Anbar təsərrüfatı və yardımçı nəqliyyat xidmətləri üzrə qiymət indeksi 2.1% azalmışdır. İyunda poçt və kuryer xidmətlərinin qiyməti illik 1% artmışdır.

Mənzil qiymətləri indeksi. DSK-nın məlumatına əsasən 2023-cü ilin II rübündə mənzil bazarında qiymət indeksi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 9.9% artmışdır. İlkin mənzil bazarında qiymət

indeksi 8.3%, təkrar mənzil bazarında qiymət indeksi isə 10% yüksəlmişdir. 2023-cü ilin I rübü ilə müqayisədə II rüb üzrə qiymət indeksi ümumilikdə mənzil bazarında 1.2%, ilkin mənzil bazarında 0.7%, təkrar mənzil bazarında isə 1.2% artmışdır.

III. Monetar Şərait

3.1. Pul siyasəti qərarları və alətləri

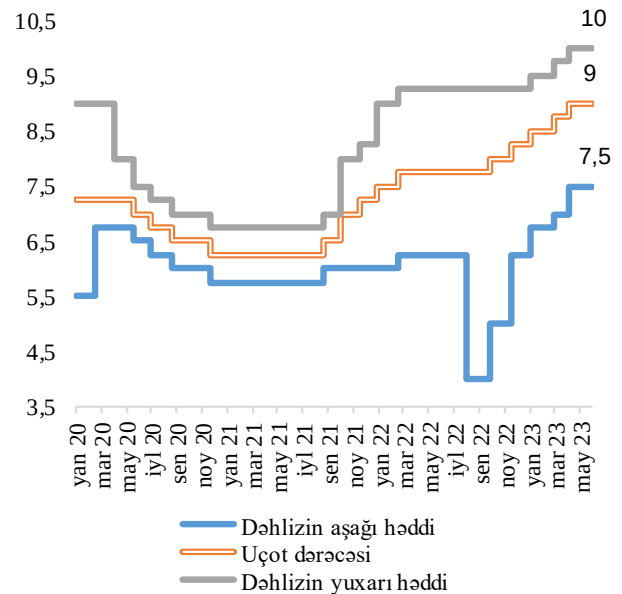
2023-cü ilin I yarısında Mərkəzi Bank antiinflasiya xarakterli pul siyasəti həyata keçirmişdir. Hesabat dövründə inflasiyaya təsir imkanlarının artırılması istiqamətində islahatlar davam etdirilmişdir. Pul siyasəti alətləri bank sisteminin likvidlik mövqeyi və risklər balansı nəzərə alınmaqla tətbiq edilmişdir.

2023-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində Mərkəzi Bankın likvidlik əməliyyatları üzrə faiz dəhlizinin parametrlərinə dair qərarlar illik inflasiyanın dinamikası, yenilənmiş proqnozların hədəf diapazonundan kənarlaşma səviyyəsi, eləcə də global və ölkə iqtisadiyyatında gedən proseslər nəzərə alınmaqla qəbul edilmişdir. Pul siyasəti qərarları qəbul edilərkən onların real iqtisadiyyata təsiri üçün tələb olunan zaman intervalı da nəzərə alınmışdır.

Mərkəzi Bankın İdarə Heyəti hesabat dövründə faiz dəhlizinin parametrlərini 4 dəfə müzakirə etmiş,

uçot dərəcəsinin 8.25%-dən 9%-ə, faiz dəhlizinin yuxarı həddinin 9.25%-dən 10%-ə, faiz dəhlizinin aşağı həddinin isə 6.25%-dən 7.5%-ə qaldırılması ilə bağlı qərarlar qəbul edilmişdir. Mərkəzi Bank faiz dərəcələri ilə bağlı qərarları öncədən elan edilmiş qrafik üzrə və müvafiq analitik şərhrlə ictimaiyyətə açıqlamışdır.

Qrafik 32. Faiz dəhlizinin parametrləri, %

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə pul siyasəti alətlərinin yeni konfigurasiyada tətbiqi davam etdirilmişdir. Bu alətlər arasında Mərkəzi Bankın sterilizasiya alətlərinə, xüsusən də sterilizasiya yönümlü daimi imkanlar alətinə tələbat daha yüksək

olmuşdur. Belə ki, yanvar-iyun aylarında 1 günlük depozit əməliyyatlarının orta həcmi 592 mln.manat olmuşdur.

Notların yerləşdirilməsi üzrə hərraclarda da ümumən tələbin təklifi üstələməsi müşahidə olunmuşdur. Mərkəzi Bank dövr ərzində müxtəlif müddətli 52 not hərracı keçirmişdir. İyun ayının sonuna notlar vasitəsilə sterilizasiya olunmuş vəsaitin toplam qalığı 1335 mln. manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində notların hərraclarda formalaşan gəlirliyi artıma meyilli olsa da, iyun ayında azalma müşahidə edilmişdir. Son hərraclarda formalaşan gəlirlik 28 günlük notlar üzrə 5.89%, 84 günlük notlar üzrə 7.34%, 168 günlük notlar üzrə 8.31%, 252 günlük notlar üzrə isə 8.85% olmuşdur. Mərkəzi Bankın notları üzrə gəlirlik digər maliyyə alətlərinin faizlərinə təsir göstərməklə gəlirlik əyrisinin formalaşması baxımından mühüm rol oynayır.

Həmçinin dövr ərzində sterilizasiya məqsədli 240 mln.manat həcmində 7 günlük 2 REPO hərracı keçirilmişdir.

Hesabat dövründə pul təklifinin daha effektiv tənzimlənməsi və yeni əməliyyat çərçivəsinin effektiv tətbiqinə şərait yaratmaq üçün məcburi ehtiyat normalarının diferensiallaşma qaydasına və səviyyəsinə dəyişikliklər edilmişdir. 2023-cü ilin fevralından banklar məcburi ehtiyatları yeni normalara uyğun saxlamağa başlamışlar. Hesabat dövründə məcburi ehtiyat normalarının ortalama rejimində tətbiqinin davam etdirilməsi banklar tərəfindən likvidliyin çevik idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən biri olmuşdur.

Cədvəl 2. Məcburi ehtiyat normalarının dəyişimi

Sentyabr 2022-yə qədər
• milli valyutada və qiymətli metalda cəlb edilmiş depozitlər üzrə 0.5%, xarici valyutada cəlb edilmiş depozitlər üzrə 1%
Sentyabr 2022- Fevral 2023
• milli valyutada və qiymətli metalda cəlb edilmiş depozitlər üzrə 4%, xarici valyutada cəlb edilmiş depozitlər üzrə 5%
Fevral 2023-dən etibarən
• milli valyutada cəlb edilmiş fiziki şəxslərin və fərdi sahibkarların depozitləri üzrə 5%; • xarici valyutada cəlb edilmiş fiziki şəxslərin və fərdi sahibkarların depozitləri üzrə 6%; • milli valyutada hüquqi şəxslərin depozitlərinin ümumi məbləği 1 milyard manatadək olan hissəsi üzrə 5%, milli valyutada hüquqi şəxslərin depozitlərinin 1 milyard manatı üstələyən hissəsi üzrə 10%; • xarici valyutada hüquqi şəxslərin depozitlərinin ümumi məbləği 750 milyon manat ekvivalentinədək olan hissəsi üzrə 6%, xarici valyutada hüquqi şəxslərin depozitlərinin 750 milyon manat ekvivalentini üstələyən hissəsi üzrə 12%; • qiymətli metallarda cəlb edilmiş depozitlər üzrə 5%

Mənbə: AMB

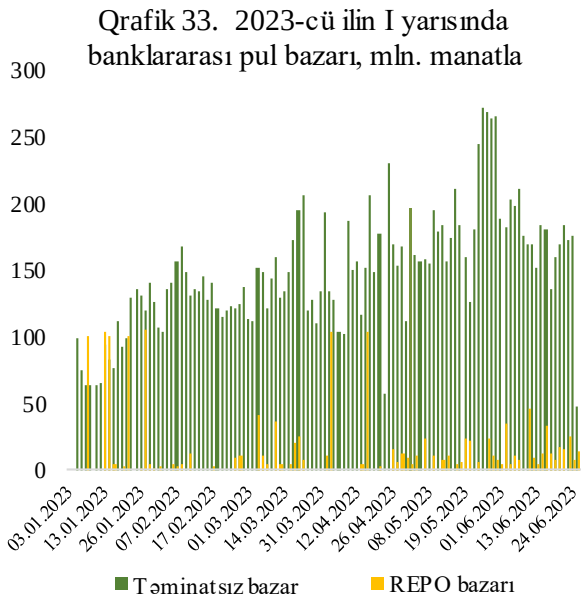
Dövr ərzində reprezentativ banklararası bazar faizlərinin formalaşdırılması istiqamətində tədbirlər görülmüşdür. Sözügedən tədbirlər çərçivəsində Blumberq platformasında banklar arasında milli valyutada bağlanan əqdlərin əsasında Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin qərarı ilə “Təminatlı Banklararası Pul Bazarında Bençmark Dərəcəsi (AZIR - Azerbaijan Interbank Rate) üzrə indekslərin hesablanması və açıqlanması Qaydaları” qəbul edilmişdir. May ayından başlayaraq AZIR indeksləri, eləcə də aparılan əməliyyatların həcmi və sayı barədə məlumatlar gündəlik əsasda Mərkəzi Bankın internet sahifəsində yayımlanır. Eyni zamanda Bakı Fond Birjası tərəfindən “Repo bazarında bağlanan əqdlər üzrə indekslərin hesablanması və açıqlanması Qaydaları”na dəyişikliklər təsdiq edilmişdir. Bu da təminatlı bazarda reprezentativ faiz indekslərinin (AINA – Azn INdex Average) daha yüksək tezliklə yayımlanmasına imkan verir.

Pul siyasəti alətlərinin yeni konfigurasiyada tətbiqi və davamlı

təkmilləşdirilməsi sayəsində pul bazarındakı aktivliyin artması davam edir. 2023-cü ilin yanvar-iyun aylarında “Blumberq” ticarət sistemində təminatlı əməliyyatlar üçün yaradılmış platformada banklar arasında 16.6 mlrd. manat məbləğində 1536 ədəd əqd bağlanmışdır. Bu əməliyyatların 94.5%-i 1-3 günlük olmuşdur. Həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsi olaraq faiz dəhlizinin parametrlərinin banklararası bazarda faizlərə yüksək təsiri müşahidə olunmuşdur. Belə ki, verilən pul siyasəti qərarlarının təsiri ilə “Blumberq” ticarət sistemində 1 günlük əməliyyatlar üzrə orta faiz iyun ayında ötən ilin sonu ilə müqayisədə 1.76 f.b. yüksəlmişdir.

Hesabat dövründə təminatlı pul bazarı segmentində də fəallıq müşahidə olunmuşdur. Belə ki, yarımil ərzində banklararası REPO bazarında 1.4 mlrd. manat həcmində 374 əqd bağlanmışdır. Mərkəzi Bankın emissiya etdiyi notlar REPO bazarında təminat qismində istifadə olunmaqla banklararası bazanın aktivləşməsinə müsbət təsir göstərmişdir. Dövr ərzində banklararası REPO

əməliyyatlarının say baxımından 50%-i, həcm baxımından isə 31%-i Mərkəzi Bankın notları əsasında bağlanmışdır.

Mənbə: AMB

Mərkəzi Bank bundan sonra da inflyasiya hədəfinə nail olmaq üçün sərəncamındakı bütün alət və mexanizmlərdən adekvat istifadə edəcəkdir.

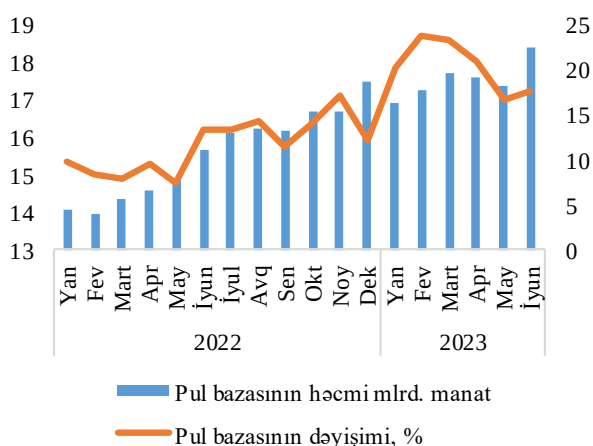
3.2. Pul təklifi

2023-cü ilin I yarısında pul təklifi iqtisadiyyatın tələbinə uyğun olaraq dəyişmişdir. Mərkəzi Bank özünün əməliyyatları ilə pul təklifinin dəyişimini siyasət hədəflərinə uyğun şəkildə tənzimləmişdir.

2023-cü ilin I yarısında manatla pul bazası 5.4% artmış və dövrün sonuna 18.4 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə manatla pul bazasının struktur elementi olan dövriyyədəki nağd pulun həcmi ⁴ 8% artmış, manatla müxbir hesabların qalığı isə 8.3% azalmışdır.

Qrafik 34. Pul bazasının həcmi və ö.i.m.d.n dəyişimi

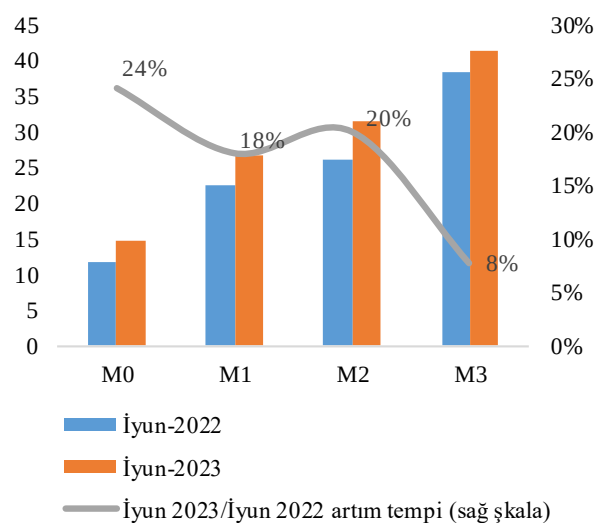

Mənbə:AMB

⁴ bank sistemindən kənarda nağd pul, bankların kassalarında və bankomatlarda olan pullar

Manatla pul multiplikatoru (manatla geniş mənada pul kütləsinin manatla pul bazasına nisbəti) ilin əvvəlindən 0.8% artaraq dövrün sonuna 1.71 təşkil etmişdir. Manatla geniş pul kütləsi (M2) dövr ərzində 6.2% artaraq dövrün sonuna 31.4 mlrd. manat təşkil etmişdir.

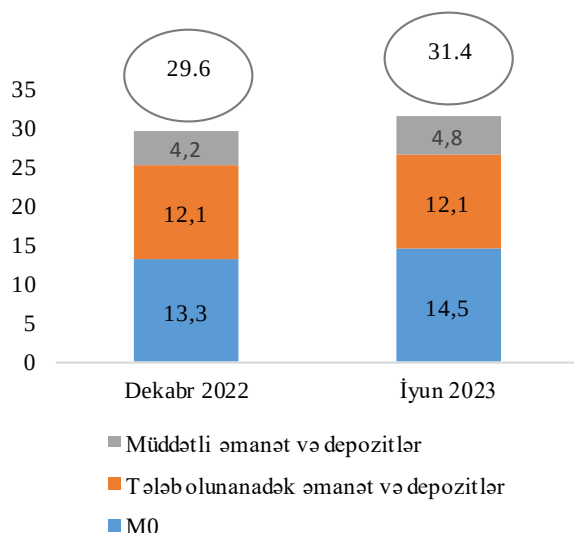
Qrafik 35. Pul aqreqatlarının həcmi və dəyişimi, mlrd. manat

Mənbə:AMB

Dövr ərzində M2 pul aqreqatının bütün struktur elementləri üzrə artım müşahidə olunmuşdur. M0 nağd pul kütləsi 9.3%, tələb olunanadək əmanət və depozitlər 0.1% və müddətli əmanət və depozitlər isə 14.2% artmışdır.

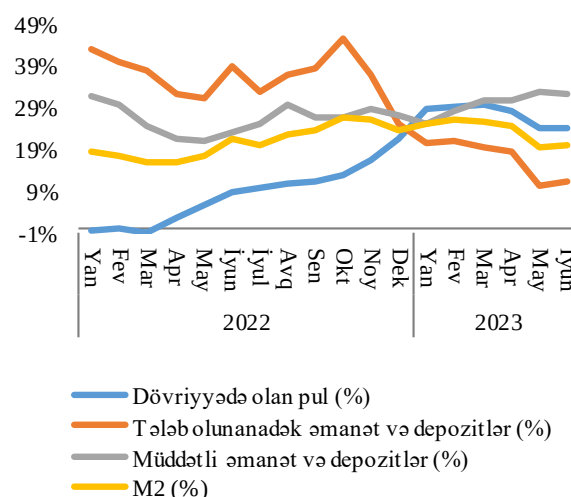
Qrafik 36. Manatla geniş mənada pul kütləsinin dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Pul kütləsinin struktur komponentləri arasında temp baxımından müddətli əmanət və depozitlər həm ilin əvvəlinə nəzərən, həm də ö.i.m.d.n daha yüksək tempə artmışdır. Belə ki, müddətli əmanət və depozitlər ö.i.m.d.n 32.6% artmışdır.

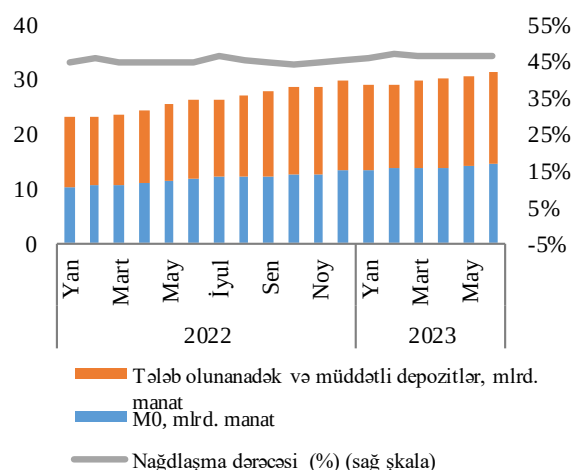
Qrafik 37. M2 və komponentləri ö.i.m.d.n, %

Mənbə: AMB

Nağd pulun (M0) manatla geniş pulda (M2) xüsusi çəkisi dövrün sonuna 46.3% təşkil etmişdir.

Qrafik 38. Nağdlaşma (M0/M2)

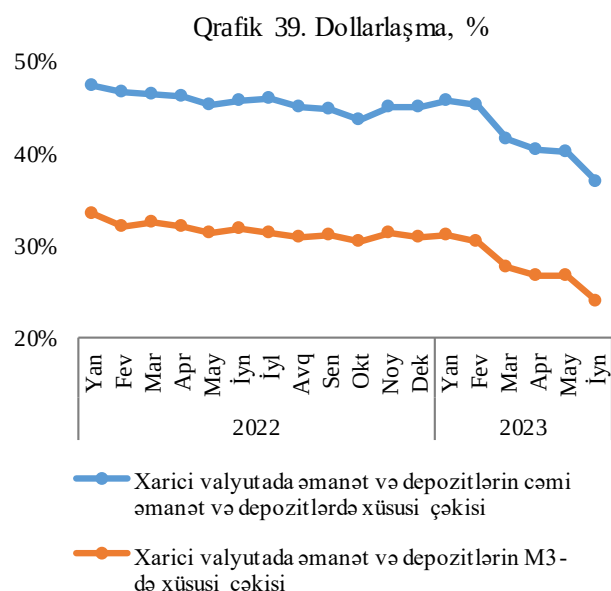

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə geniş pul kütləsi (M3) 3.7% azalmış və dövrün sonuna 41.2 mlrd.manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində M3-ün dəyişiminə Xalis

Xarici Aktivlərin dəyişimi azaldıcı, Xalis Daxili Aktivlərin dəyişimi isə artırıcı təsir etmişdir.

Dollarlaşmanın azalması meyili davam etmişdir. 2023-cü ilin I yarısında xarici valyutada əmanət və depozitlərin həcmi 25.8%, cəmi əmanət və depozitlərdə xüsusi çəkisi isə 8.1 faiz bəndi azalaraq 36.8% təşkil etmişdir. Xarici valyutada əmanət və depozitlərin M3 pul aqreqatında xüsusi çəkisi də eyni meyl nümayiş etdirmiş, ilin əvvəlindən 7.1 faiz bəndi azalaraq dövrün sonuna 23.8% təşkil etmişdir.

Mənbə: AMB

Hüquqi şəxslərin depozitlərində xarici valyutanın payı dövrün sonuna 46.6% təşkil etmişdir ki, bu da ilin əvvəli ilə müqayisədə 6.1 faiz bəndi aşağıdır. Fiziki şəxslərin əmanətlərinin dollarlaşma səviyyəsində də azalma müşahidə olunmuş və ilin əvvəlindən 2.6 faiz bəndi azalaraq 36.6% təşkil etmişdir. Dövr ərzində qeyri-rezident fiziki şəxslərin əmanətləri çıxılmaqla ev təsərrüfatlarının əmanətlərinin dollarlaşması 3.3 faiz bəndi azalaraq dövrün sonuna 32.3%-ə enmişdir.

Mərkəzi Bank 2023-cü ilin ikinci yarısı üzrə də pul təklifinin pul siyasəti hədəflərinə müvafiq dəyişimini təmin etmək üçün sərəncamındakı alətlərdən adekvat istifadə edəcəkdir.

3.3. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi

2023-cü ilin 6 ayında manatın xarici valyutalara qarşı məzənnəsi valyuta bazarında tələb-təklif nisbətində uyğun olaraq formalaşmışdır. Tədiyə balansının cari əməliyyatlar hesabının profitli olması qiymət sabitliyinin əsas lövbəri olan məzənnə sabitliyini dəstəkləmişdir.

Dövr ərzində həm nağd, həm də nağdsız valyuta bazarında əməliyyatlar davam etdirilmişdir.

6 ayda nağdsız valyuta bazarında aparılmış əməliyyatların həcmi 13.4 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində⁵ olmuşdur. Nağdsız valyuta əməliyyatlarının 79.5%-i ABŞ dollarında, 20.5%-i isə digər valyutalarda aparılmışdır. Valyuta əməliyyatlarının 20%-i banklararası valyuta bazarında (BVB), 80%-i isə bankdaxili valyuta bazarında (BDVB) həyata keçirilmişdir.

Hesabat dövründə BVB-də əməliyyatların həcmi 2.7 mlrd. ABŞ dolları (ARDNF-in və Mərkəzi Bankın

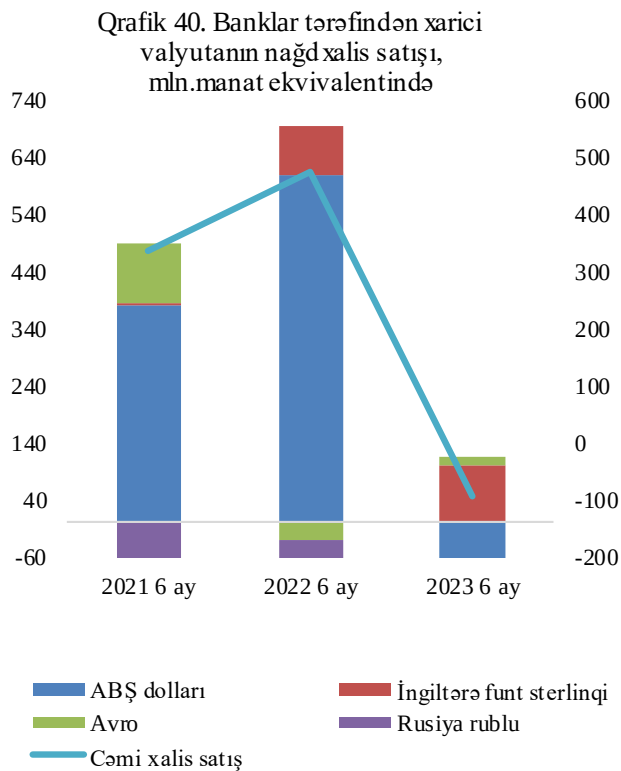
əməliyyatları daxil olmaqla) ekvivalentində olmuşdur. Bu segmentdə əməliyyatların 97.3%-i ABŞ dollarında aparılmışdır. BVB-də valyuta əməliyyatları üzrə dövriyyə əsasən “Blumberq” platformasında aparılan əməliyyatlar hesabına formalaşmışdır.

Hesabat dövründə banklararası valyuta bazarında mövcud hərrac mexanizmi saxlanılmaqla, Mərkəzi Banka valyuta bazarına çevik reaksiya vermək imkanı verən, banklara real vaxt rejimində xarici valyutaya tələb və təklifi izləməyə və ən optimal məzənnə ilə əqd bağlamağa imkan verən Blumberqin “BMatch” platforması aktivləşdirilmişdir. BDVB-də valyuta əməliyyatlarının həcmi 10.7 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmuşdur. Əməliyyatların 75%-ni ABŞ dolları ilə aparılan əməliyyatlar təşkil etmişdir. BDVB-də valyuta əməliyyatlarının 93.2%-i hüquqi şəxslərlə aparılan valyuta əməliyyatlarının payına düşmüşdür.

Banklar tərəfindən nağd xarici valyutanın alqı-satqısı üzrə aparılmış

⁵ ABŞ dolları, Avro, İngilis funt sterlinqi, Rus rublu ilə əməliyyatlar daxil olmaqla

əməliyyatların həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 29% azalaraq 1.8 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmuşdur. Bunun 84%-ni ABŞ dolları ilə aparılmış əməliyyatlar təşkil etmişdir. Son illər ərzində ilk dəfə 6 ay ərzində bankların xarici valyuta alış-satışını üstələmişdir.

Mənbə: AMB

Qeyd: müsbət zona xalis satışı, mənfi zona xalis alış göstərir.

2023-cü ilin 6 ayında Mərkəzi Bankda ARDNF-in valyuta satışlarının həyata keçirilməsi üzrə 45 valyuta hərracı baş tutmuşdur. Hesabat dövründə valyuta hərraclarının 98%-də təklif tələbi üstələmişdir. Dövr ərzində Mərkəzi

Bankın valyuta bazarına müdaxiləsi alış-yönlü olmuşdur.

Dövr ərzində manatın ABŞ dollarına nəzərən rəsmi məzənnəsi banklararası əqdlər üzrə orta məzənnə ("Blumberq" platformasında hərraclər və hərracdən kənar əməliyyatlar nəzərə alınmaqla) əsasında müəyyən edilmişdir. Hesabat dövründə manatın ABŞ dollarına qarşı orta günlük rəsmi məzənnəsi 1.7 manat təşkil etmişdir. Banklar tərəfindən müəyyən edilən xarici valyutanın alış-satış məzənnələri rəsmi məzənnəyə yaxın olmuşdur. Belə ki, kommersiya banklarının orta hesabla günlük alış məzənnəsi 1 ABŞ dollarına nəzərən 1.6955 manat, satış məzənnəsi isə 1.7024 manat təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə manatın məzənnəsi ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına qarşı müxtəlif istiqamətdə dəyişmişdir. Belə ki, manatın məzənnəsi nominal olaraq Türkiyə lirəsinə, Rusiya rubluna, Yaponiya yeninə, Çin yuanına qarşı bahalaşmış, avroya, İngiltərə funt-sterlinqinə, Qazaxıstan tengəsinə, İsveçrə frankına və Gürcüstan larisinə qarşı ucuzlaşmışdır.

İkitərəfli məzənnələrin dinamikası çoxtərəfli məzənnənin dinamikasına da təsir göstərmişdir.

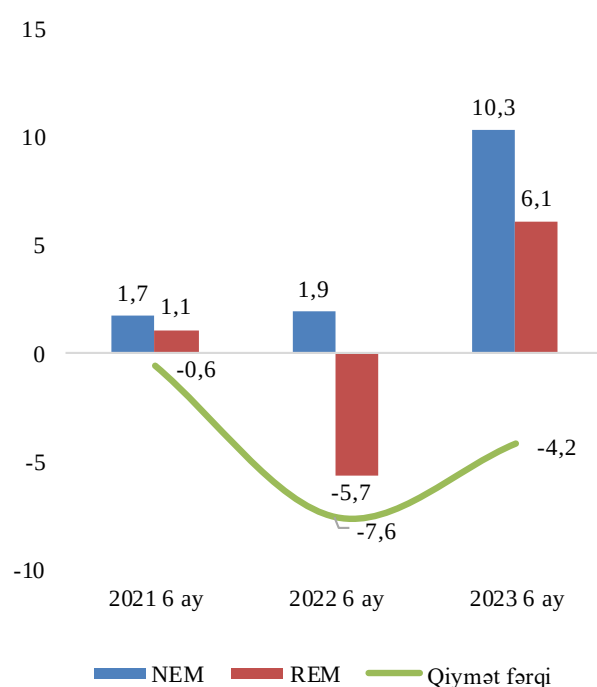
Cədvəl 3. İyərillikdə ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına nəzərən manatın nominal və real ikitərəfli məzənnələrinin dəyişimi (dekabr 2022=100), %

	Nominal ikitərəfli məzənnə	Real ikitərəfli məzənnə
Rusiya rublu	126.4	125.2
Türkiyə lirəsi	125.3	105.3
Avro	97.7	97.2
Çin yuanı	102.3	104.9
İran rialı	100	84
ABŞ dolları	100	100.5
Qazaxıstan tengəsi	95.5	92.6
Belarus rublu	100	99.2
Yaponiya yeni	104.5	104.9
Gürcüstan laris	97.5	100.8
Ukrayna qrivnası	100	97.7
İsveçrə frankı	96.6	96.9
Cənubi Koreya vonu	100.2	100.4
İngiltərə funt sterlinqi	96.4	96.9
İsrail şəkeli	105.5	105.5
Ümumi (NEM, REM)	110.3	106.1

Ümumilikdə, ilin əvvəlindən manatın qeyri-neft ümumi ticarət çəkili nominal effektiv məzənnəsi 10.3%, real

effektiv məzənnəsi isə 6.1% möhkəmlənmişdir. Azərbaycandakı inflyasiyanın tərəfdaş ölkələrdəki orta inflyasiyadan aşağı olması real effektiv məzənnəyə azaldıcı təsir etmişdir.

Qrafik 41. Effektiv məzənnə indeksləri, (ötən ilin dekabrına nəzərən)

Mənbə: AMB

Manatın nominal effektiv məzənnəsinin möhkəmlənməsi inflyasiya idxalını məhdudlaşdıran başlıca amillərdən biri kimi çıxış etmişdir.

İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər

Qrafiklər

Qrafik 1	İƏİT ölkələrində qabaqlayıcı iqtisadi aktivlik indeksləri -----	4
Qrafik 2	Satınalma Menecerləri İndeksi (PMI) -----	5
Qrafik 3	İqtisadi artım proqnozu -----	6
Qrafik 4	Bəzi İEOÖ-də inflyasiya -----	7
Qrafik 5	İşsizlik səviyyəsi -----	8
Qrafik 6	Qlobal əmtəə qiymət indekslərinin dinamikası -----	9
Qrafik 7	FAO qlobal ərzaq qiyməti indeksi -----	10
Qrafik 8	Qlobal neft bazarında tələb və təklifin dinamikası -----	11
Qrafik 9	Qlobal təchizat və daşınma indeksləri dinamikası -----	12
Qrafik 10	Fond birjalarında meyllər -----	13
Qrafik 11	Maliyyə şərait indeksi -----	14
Qrafik 12	Ticarət balansı -----	17
Qrafik 13	2023-cü ilin I yarısında xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələr -----	13
Qrafik 14	Qeyri neft-qaz məhsullarının ixracı -----	18
Qrafik 15	2023-cü ilin I yarısı üzrə bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi -----	18
Qrafik 16	Sektorlar üzrə idxalın dinamikası -----	19
Qrafik 17	2023-cü ilin I yarımil üzrə bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi -----	19
Qrafik 18	Ölkəyə daxil olan pul baratları -----	20
Qrafik 19	Xarici mənbələrdən əsas kapitala investisiya qoyuluşu -----	20
Qrafik 20	İqtisadi artım -----	22
Qrafik 21	Biznes inam indeksi -----	24
Qrafik 22	İqtisadi fəal əhəlinin sayı -----	24
Qrafik 23	İstehlak bazarında satışların həcmnin dəyişimi -----	25
Qrafik 24	Pərakəndə ticarət dövrüyyəsinin artımı -----	26
Qrafik 25	İctimai işə və ödənişli xidmətlərin dinamikası -----	26
Qrafik 26	Gəlirlərin və əməkhaqqının artım dinamikası -----	27
Qrafik 27	İnvestisiyaların dinamikası -----	28
Qrafik 28	İllik inflyasiya -----	30
Qrafik 29	İQİ komponentlərinin töhvəsi -----	31
Qrafik 30	İllik baza inflyasiyanın dəyişimi-----	31

Qrafik 31	2022-2023-cü illər üzrə istehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi -----	33
Qrafik 32	Faiz dahlizinin parametrləri -----	34
Qrafik 33	2023-cü ilin I yarımiliyində banklararası pul bazarı -----	37
Qrafik 34	Pul bazasının həcmi və ö.i.d.m.n dəyişimi -----	38
Qrafik 35	Pul aqreqatlarının həcmi və dəyişimi -----	38
Qrafik 36	Manatla geniş mənada pul kütləsinin dinamikası -----	39
Qrafik 37	M2 və komponentləri üzrə ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən dəyişimi -----	39
Qrafik 38	Nağdlaşma -----	39
Qrafik 39	Dollarlaşma -----	40
Qrafik 40	Banklar tərəfindən xalici valyutanın nağd xalis satışı -----	42
Qrafik 41	Effektiv məzənnə indeksləri-----	43

Cədvəllər

Cədvəl 1	ÜDM-in strukturu -----	23
Cədvəl 2	Məcburu ehtiyat normalarının dəyişimi -----	35
Cədvəl 3	I yarımiliyində ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına nəzərən manatın nominal və real ikitərəfli məzənnələrinin dəyişimi-----	43

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Tel.: (+99412) 493 11 22

<http://www.cbar.az>

Ünvan: AZ1014, Bakı, R.Bəhbudov küçəsi, 90